

**ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ**

Katedra právních dějin

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vývoj trestu smrti v právní úpravě

Zpracovala: Dominika Pašková

Plzeň 2021

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ

Katedra právních dějin

Studijní program Právo a právní věda

Studijní obor Právo

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vývoj trestu smrti v právní úpravě

Zpracovala: Dominika Pašková

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. Antonín Lojek, Ph.D.

Plzeň 2021

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2020/2021

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Dominika PAŠKOVÁ**
Osobní číslo: **R16M0197P**
Studijní program: **M6805 Právo a právní věda**
Studijní obor: **Právo**
Téma práce: **Vývoj trestu smrti v právní úpravě**
Zadávající katedra: **Katedra právních dějin**

Zásady pro vypracování

Úvod

1. **Trest smrti**
2. **Způsoby výkonu trestu smrti**
3. **Historický vývoj trestu smrti v českých zemích**
4. **Trest smrti ve vztahu k základním lidským právům**
5. **Trest smrti ve světě**

Závěr

Rozsah diplomové práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

- DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní zákoník: komentář. I. díl, (§1 až 232)* Vydání první. Praha: Wolters Kluwer, 2015.
- Evropská úmluva o lidských právech: komentář.* Praha: C.H. Beck, 2012
- FICO, Robert. *Trest smrti v československom trestnom práve (a súvisiace medzinárodné aspekty).*
- LIŠKA, Otakar a kol. *Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989.* 2. opr. a rozš. vyd.. Praha, 2006
- MONESTIER, Martin a FRANCEK, Jindřich. *Historie trestu smrti: dějiny a techniky hrdelního trestu od počátků po současnost.* Aktualiz. vyd. Praha, 2001
- PEJČOCH, Ivo a TOMEK, Prokop. *Policisté na popravišti: příslušníci SNB, popravení v Československu z politických nebo kriminálních důvodů v letech 1949-1962.* Cheb, 2013
- SVÁTEK, Josef. *Dějiny poprav a katů v Čechách.* Praha, 2008
- Stati:**
KREUZ, Petr. Proměny organizace trestního soudnictví v Čechách od tereziánských reforem do roku 1848
- Články:**
BAŠNÝ, Adam. Trest smrti. *Trestní právo.* 2001
- VÁLKOVÁ, Helena. Trest smrti v celosvětové perspektivě: současná situace a pravděpodobný vývoj v příštích letech, 2012
- SEKVARD, Ondřej. Možnost uložení trestu smrti v USA, 2007

Vedoucí diplomové práce: **JUDr. Antonín Lojek, Ph.D.**
Katedra právních dějin

Datum zadání diplomové práce: **11. března 2020**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2021**

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
vedoucí katedry

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci s názvem „*Vývoj trestu smrti v právní úpravě*“ zpracovala samostatně, a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

Plzeň, březen 2021

Dominika Pašková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala doc. JUDr. Antonínu Lojkovi Ph.D. za vedení mé práce, cenné rady, především při výběru názvu a pomoci se sestavením obsahu mé diplomové práce.

Obsah

Úvod.....	1
1. Trest smrti	3
1.1. Pojem trestu.....	3
1.2. Účel trestu	3
2. Způsoby výkonu trestu smrti.....	7
2.1. Historické způsoby výkonu trestu smrti.....	7
2.1.1. Lámání v kole.....	7
2.1.2. Poprava gilotinou	8
2.1.3. Probodnutí kůlem.....	10
2.1.4. Stažení z kůže.....	11
2.1.5. Stětí	12
2.1.6. Upálení	14
2.1.7. Zvíře v roli popravčího	15
2.2. Dodnes užívané způsoby výkonu trestu smrti.....	16
2.2.1. Elektrické křeslo	17
2.2.2. Oběšení.....	18
2.2.3. Plynová komora	19
2.2.4. Smrtící injekce	20
2.2.5. Zastřelení.....	20
3. Historický vývoj trestu smrti v českých zemích	22
3.1. Starověk	22
3.1.1. Chammurapiho zákoník	22
3.1.2. Drakonické zákony	23
3.1.3. Zákon dvanácti desek.....	24
3.1.4. Bible	25
3.2. Středověk	25
3.3. Novověk	27
3.4. Trest smrti za období Československa.....	32
3.4.1. Trest smrti za 1. republiky	32
3.4.2. Protektorát Čechy a Morava	34
3.4.3. Socialistické období	38
3.5. Současná úprava nejvyššího trestu.....	43
4. Trest smrti ve vztahu k základním lidským právům.....	45
4.1. Listina základních práv a svobod.....	45

4.2.	Všeobecná deklaráce lidských práv	46
4.3.	Evropská úmluva o ochraně lidských práv	47
4.4.	Mezinárodní pakt o občanských a politických právech	49
4.5.	Druhý opční protokol k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech	50
4.6.	Další dokumenty týkající se trestu smrti.....	50
4.6.1.	Úmluva o právech dítěte	50
4.6.2.	Listina základních práv Evropské unie	51
5.	Trest smrti v některých státech	52
5.1.	Spojené státy americké.....	52
5.2.	Čína	55
	Závěr	57
	Seznam použité literatury.....	60

Úvod

Trest, za který se platí cenou nejvyšší, tedy životem, se nazývá trest smrti. Je rovněž známý jako trest absolutní či trest nejvyšší. Stupeň postihu daný trestem smrti je stupněm vrcholovým a zároveň nejprísnejším. Jeho vykonáním je znemožněna následná recidiva a ohrožování společnosti pachatelem trestného činu, pro který mu byl trest uložen. Současně je nutno si uvědomit, že jeho výkon je nevratný a nenapravitelný.

Trest smrti je nejen velmi kontroverzním, ale také citlivým a aktuálním tématem nejen dnešní doby. Jedná se o trest vykonávaný v době datované již před naším letopočtem. Česká republika jej na svém území zrušila v roce 1990, ale existují však země, ve kterých se stále vykonává. I když by se mohlo zdát, že k uložení trestu smrti dochází spíše ojediněle, opak je pravdou. Důkazem jsou čísla zveřejněná mezinárodní organizací na ochranu lidských práv Amnesty International. V zemích, ve nichž je trest smrti povolen, došlo k nejméně 657 popravám, nepočítaje Čínu, kde počet usmrcených je státním tajemstvím.

Otázkou vyvstává, který z pohledů na trest smrti je tím správným? Vykonávat, či nikoli? Názory na tuto danou problematiku jsou velmi odlišné a stále častěji se trest smrti stává předmětem vášnivých diskusí. Vytvoření vlastního názoru by mělo proběhnout na základě obecných a nezkreslených informací.

Jedním z cílů této práce je vzhled do problematiky trestu smrti nejen z hlediska charakteristiky trestu smrti obecně, ale i ukázky na konkrétních příkladech, jakými způsoby byl tento trest vykonáván. Cílem je také přiblížení vývoje trestu smrti v právní úpravě, a to především v českých zemích. Dalším z cílů je poukázání na některé ze států, pro které tento tzv. výjimečný trest stále není minulostí a k jeho výkonu stále dochází. Cílem této práce však není komplexní obsažení této problematiky, ale poskytnutí základních, a především objektivních a právních informací, které umožní každému čtenáři si o daném problému vytvořit vlastní mínění.

První z kapitol si klade za cíl představit trest smrti jako takový. Vymezí obecný pojem trestu samotného, ale i jeho účel a funkci ve společnosti.

Následující kapitola uchopí způsoby výkonu trestu smrti. Vykreslí nejen proslulé metody výkonu, kterými jsou například elektrické křeslo, či smrtící injekce, ale i ty méně diskutované jako stažení z kůže nebo zvíře v roli popravčího.

Ve třetí kapitole bude představen historický vývoj tohoto absolutního trestu. Kapitola provede čtenáře nejen starověkem, středověkem a novověkem,

ale především vývojem trestu smrti u smrti v českých zemích. Nastíní také současnou situaci týkající se trestu smrti.

Předposlední kapitola vymezí trest smrti ve vztahu k základním lidským právům, a to zejména prostřednictvím lidskoprávních dokumentů, kterými jsou například Listina základních práv a svobod nebo Všeobecná deklaráce o lidských právech.

Závěrečná kapitola bude věnována trestu smrti ve státech, ve kterých je trest smrti povolen a stále dochází k jeho výkonu.

1. Trest smrti

Pro jednodušší průnik do problematiky trestu smrti je nejprve nutno definovat nejen pojem samotného trestu, ale i jeho účel.

1.1. Pojem trestu

Trest působí jako základní pojem v odvětví veřejného práva, a to práva trestního. Dle článku 39 Listiny základních práv a svobod stanovuje *pouze zákon, které jednání je trestný čin a jaký trest, jakož i jaké jiné újmy na právech nebo majetku lze za jeho spáchání uložit*.¹ V tomto článku LZPS je obsažena zásada *nullum crimen sine lege*, neboli není zločinu bez zákona. Tato zásada se v téměř nepozměněném znění vyskytuje i v Trestním zákoníku.² Tresty tedy nelze ukládat samovolně. Musí být v souladu s konkrétními a platnými zákony na území dané země. Ukládají se na základě spáchaného trestného činu a jejich uložení probíhá na základě procedurálních postupů orgánů činných v trestním řízení.

Trestem lze rozumět právní následek za určité protiprávní jednání stanovené zákonem. Trest se stává právním následkem činu, na kterém lpí vina a spočívá v právní újmě, pocíťované pachatelem trestného činu jako zlo a podle vůle zákonodárce by měla být jako taková přijímána.³

V případě shrnutí pojmu trestu se dá konstatovat, že se jedná o prostředek státního donucení, který může být uložen pouze pachateli trestného činu. Dle článku 40 LZPS, o vině a trestu za trestné činy rozhodují pouze soudy. Trestem má být způsobena újma pachateli, který trestný čin spáchal a zároveň by se v něm mělo promítnout společenské odsouzení.

1.2. Účel trestu

Účel trestu byl dříve přímo definován v § 23 Trestního zákona,⁴ který byl na území České republiky platný pouze do 31. prosince 2009. Tento zákon byl nahrazen novým předpisem, a to výše zmiňovaným Trestním zákoníkem. Ten však takovéto výslovné vyjádření účelu trestu neobsahuje. Náhradou za konkrétní vymezení účelu trestu se staly obecné zásady trestání, které jsou vyobrazeny v jednotlivých ustanoveních týkajících se trestních sankcí.

¹ Čl. 39 ústavního zákona č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod ze dne 16. prosince 1992.

² § 12 odst. 1, zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník ze dne 8. ledna 2009.

³ Srov. NAVRÁTILOVÁ, J. Výjimečný trest. Vyd. 1. Praha: Leges, 2010, s. 9.

⁴ Zákon č. 140/1961 Sb., Trestní zákon ze dne 29. listopadu 1961.

Základní z těchto zásad je zásada zákonnosti, která je spojena se zásadou *nulla poena sine lege*, neboli není trestu bez zákona. Další ze zásad je zásada přiměřenosti, znamenající, že trest musí být adekvátní vůči spáchanému trestnému činu. Zásada personality sankce je obrazem jednoho ze základních rysů pojmu trestu samotného, že trest by měl postihnout pouze pachatele a vliv tohoto činu na okolí, především rodinu a blízké, by měl být minimalizován. Následující zásada individualizace použitých sankcí říká, že ke každému z pachatelů musí být přistupováno individuálně a s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem. Zásadou neslučitelnosti určitých druhů sankcí u téhož pachatele je myšlen zákaz ukládání sankce týkající se shodné věcné povahy jednomu pachateli. Poslední ze zásad je zásada humanity sankcí, která zakazuje krutost, nelidské či ponižující zacházení, či takový trest. Tato poslední zásada rovněž spolu s LZPS⁵ vyvrací možnost potencionální platnosti trestu smrti, protože ten lze považovat za sankci krutou, až nelidskou.

Za účel trestu, platný za nynější právní úpravy, lze považovat především ochranu společnosti před pachateli páchajícími trestné činy, ale i před těmi potencionálními, které by měla zastrašit již samotná existence trestu. V případě odsouzení pachatele trestného činu dochází k zabránění odsouzenému v páchání další trestné činnosti. Dále lze mluvit o výchově odsouzeného k vedení řádného života. To neznamená jen vzdát se páchání trestné činnosti, ale i například založení si vlastní rodiny a nalezení zaměstnání, které nebude v rozporu se zákonnými předpisy. Je nutno ještě zmínit generální prevenci, k jejímuž uskutečnění dochází především prostřednictvím prevence individuální. Jde především o uložení spravedlivého trestu pachateli trestného činu, který může působit i na ostatní členy společnosti, a to upozorněním na neodvratnost trestu za spáchaný čin a zároveň na nebezpečnost páchání trestných činů.⁶

Výše zmíněné se odráží ve dvou základních koncepcích, týkajících se smyslu trestu, účelu a důvodů trestání, které byly užívány již v minulosti a přetrvávají až do doby současné. Jedná se teorii absolutní, která je reprezentovaná teorií odplaty a druhou z nich znázorňuje teorie relativní, jejímž představitelem je kupříkladu teorie prevence.⁷ Nelze opomenout existenci teorie smíšené, která

⁵ Čl. 6 odst. 3 ústavního zákona č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod ze dne 16. prosince 1992

⁶ Srov. JELÍNEK, J. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. Vyd. 7. Praha: Leges, 2019, s. 401

⁷ Tamtéž, s. 396

je spojením koncepce relativní s koncepcí absolutní. Říká, že odplata i náprava pachatele jsou smyslem trestu.

Myšlenka „*punitur, quia peccatum est*“, neboli trestá se, protože bylo spácháno zlo, je představována teorií absolutní, kdežto s myšlenkou „*punitur, ne peccetur*“, tedy trestá se, aby nebylo páčáno zlo, je spojena teorie relativní.⁸ Snahou o propojení odplatné a účelové funkce trestu a také o redukci nedostatků obou teorií je teorie smíšená.

Teorie odplaty, také známá jako retribuční teorie byla zastávána například Tomášem Akvinským či Imanuelem Kantem, v trestněprávní nauce to byla tzv. klasická škola trestního práva. Je založena na ideje, že potrestáním viníka dochází k obnově morálního světa, který byl otřesen spácháním trestného činu a zároveň se jedná i o ospravedlnění trestu. Pachatel trestného činu se tedy činu dopouští s vědomím, že následně dojde k jeho potrestání. Takové potrestání je pak morální povinností společnosti a trest může být vyložen jako přirozený důsledek pachatelova jednání. Trest je ukládán se záměrem způsobit pachateli určitou újmu, která by měla odpovídat závažnosti a druhu trestu, vyjádřeném výší a druhem trestu. Samotnou odplatu představuje sociální msta, nikoli však vykonávaná oběťmi, které byly trestným činem poškozeny, ale státem. Spojení trestu s trestným činem je tedy neoddělitelné.⁹ Koncepce absolutní teorie je specifická úměrností rozsahu zaslouženého trestu ku rozsahu zločinu. Je nutno, aby si vina a trest vzájemně odpovídaly. Jedná se o velmi zajímavou koncepci, na jejímž základě může dojít k pochopení důvodů ukládání trestu za spáchání takových trestných činů, které zákon zakazuje.

Druhou koncepcí je teorie zvaná relativní, představovaná teorií prevence, která spatřuje smysl v ochraně společnosti a postupné nápravě zločince. Trest je tedy léčení, které zabrání budoucímu páčání trestného činu. Lze říci, že se trestá, aby v budoucnosti nebylo páčáno žádné zlo a společnost byla před takovým zlem ochráněna.¹⁰ Zde lze užít místo imperativu „*vina vyžaduje trest*“, imperativ „*nemoc vyžaduje léčení*“.¹¹ V této teorii lze spatřovat prvopočátek preventivních aktivit spojených s ukládáním trestů. Relativní teorie vede jedince k pochopení,

⁸ Srov. JELÍNEK, J. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. Vyd. 7. Praha: Leges, 2019, s. 396

⁹ KUČHTA, J.; VÁLKOVÁ H. a kol. Základy kriminologie a trestní politiky. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 189

¹⁰ Tamtéž, s. 187

¹¹ Srov. JELÍNEK, J. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. Vyd. 7. Praha: Leges, 2019, s. 397

že existence trestu je tu z důvodu ochrany společnosti, ve které žije a že trest může mít nejen odstrašující, ale i nápravnou funkci pro osobu páčající trestnou činnost.

Ačkoli lze teorie absolutní pokládat za historicky starší, nelze je nicméně považovat za překonané. Za poslední desetiletí tato retribuční teorie zažívá oživení, a to ve formě tzv. spravedlivé odplaty. Odplata nastává z důvodu spáchání trestného činu a spravedlivá je z hlediska, že si ji pachatel zaslouhuje.

2. Způsoby výkonu trestu smrti

Trest smrti se vyznačuje svou krutostí, a především mocí vzít lidský život. Jeho vykonání podléhalo nejen náboženským a politickým úvahám a zvyklostem, ale také finanční stránce. Cílem bylo odradit každého, kdo by chtěl porušit předem daná pravidla a ustálený řád, stanovením co možná nejhorších a nejodpudivějších trestů, které byly způsobilé ukončit lidské bytí. Způsoby výkonu trestu smrti byly, v některých případech stále jsou, velmi rozmanité. Tato kapitola představí vybrané z nich, nikoli jejich taxativní výčet.

2.1. Historické způsoby výkonu trestu smrti

Říká se, že trest smrti je starý jako společnost sama. Není tedy divu, jaké množství způsobů vykonání tohoto trestu vzniklo. Nelze však s jistotou říci, jaký ze způsobů je nejstarším. Účelem těchto trestů bylo především způsobení utrpení a odplaty odsouzenému za spáchaný čin. Až s novověkem začalo docházet k větší humanizaci a celkovému mírnění těchto trestů. V historii bylo užíváno trestů, které však nebyly do dnešní doby uchovány, ale stále jsou společnosti dobře známy.

2.1.1. Lámání v kole

Jedním z nejstarších trestů smrti, který byl ukládán soudem, je lámání v kole. Jednalo se o zpřelámání kostí v těle, které bylo připevněno ke kolu. Objevovalo se již na počátcích starověku, později se stalo velmi oblíbeným ve středověkém Německu a Francii. Nejčastějším důvodem pro jeho uložení byly případy, kdy se dané osoby dopustily zločinu proti náboženství a nebylo výjimkou, že jím byly trestány i děti mladší patnácti let.

Pro výkon samotného lámání v kole musel být odsouzenec nejdříve vyslečen do naha jako při ukřižování a byl vyveden na lešení. Došlo k jeho přivázání ke špicím kola a postupnému bití holí, dokud mu nebyly zlámány všechny kosti v těle. Kolo bylo následně vztyčeno, aby mohly být smrtelné bolesti pozorovány davem. Zkušeným katům nečinilo problém zlámat kosti oběti bez porušení kůže a díky tomu trvala agonie odsouzeného mnohem déle.¹² Kati mohli zvýšit utrpení odsouzeného tím, že kolo umístili nad oheň či nad lůžko s hřebíky. Naopak, v případě, že chtěl kat oběť vysvobodit, mohl to učinit několika dobře mířenými ranami do hrudníku.

¹² LYONS, L. Historie trestu. Vyd. 1. Praha: Svojtka & Co. 2004, s. 170

Od dob Jindřicha IV. již nebyly údy lámány v kole, ale na svatoondřejském kříži, který byl položen na plochu na popravišti. Odsouzený byl na kříž položen zády a ruce měl přivázané k ramenům kříže. V konstituci kříže byly jakési rýhy či zářezy, které odpovídaly kloubům končetin. Kat byl vyzbrojen čtverhrannou tyčí ze železného materiálu, kterou odsouzenec udeřil. Jednalo se o celkem osm úderů, kdy každá končetina čítala vždy dva údery. Nakonec bylo zasazeno několik ran do hrudi, které byly takzvanými ranami z milosti, ale odsouzený při nich nezemřel. Na konci celého tohoto procesu byl odsouzený vystaven na kole a musel být otočen obličejem k nebi, „aby se kál, dokud se uráčí našemu pánu nechat jej naživu“. Umírání mohlo trvat ještě dlouho po vystavení, je dokonce znám i čas 24 hodin. Dalo by se tedy spíše mluvit o smrti na kříži než o usmrcení lámáním v kole, ale název zůstal nezměněn.

Karel V. v roce 1352 oficiálně zavedl lámání kolem na území svaté říše římské národa německého. Karolinský zákoník s ním dokonce počítal pro další šestero deliktů, což zůstalo v platnosti po celá staletí.¹³ Tento trest znal i trestní zákoník císařovny Marie Terezie zvaný Theresiana.

2.1.2. Poprava gilotinou

Zařízení, které mělo znaky shodné s gilotinou, bylo užito již Římany v případě popravu svatého Matouše za použití těžké sekery, která byla uložena v drážkách ve dvou vztyčených kůlech. Do sekery následně udeřil kat palicí a čepel sekery dopadla Matoušovi na krk a oddělila hlavu od těla.¹⁴ Obdobný mechanismus byl užíván také v 10. století Peršany, a to v podobě příčného břevna, jehož čepel byla zatížena.

Nástroj, který však gilotině bezprostředně předcházet byl gibbet. Ten se užíval od roku 1286 až do roku 1650 v Anglii.¹⁵ Skládal se ze dvou vzpřímeně postavených kůlů, vysokých zhruba 5 metrů. Mezi těmito kůly byla čepel dlouhá 25 centimetrů a vážící 2,5 kilogramu, která byla vsazena do dřevěného špalku. Ve chvíli, kdy byl uvolněn zajišťovací kolík, došlo ke zřícení čepele na krk oběti

¹³ MONESTIER, M. Historie trestu smrti. Aktualizované vyd. Praha: Rybka Publishers. 2001, s. 155

¹⁴ LYONS, L. Historie trestu. Vyd. 1. Praha: Svojtka & Co. 2004, s. 163

¹⁵ Toto zařízení stálo na anglickém náměstí v Halifaxu a bylo jím v tomto období popraveno 49 obětí.

a ta tím přišla o hlavu. Gibbet byl užíván v první řadě k popravám zlodějů¹⁶ v den konání nejbližšího trhu, kdy byl přítomen dav lidí.

Gilotina samotná pak byla především symbolem krvavých excesů Velké francouzské revoluce. Jejím vynálezcem byl Dr. Joseph Guillotin, který ji zkonstruoval za účelem zdokonalení popravní metody a zároveň zbavení oběti zbytečného utrpení.¹⁷ Guillotin usiloval o rovnost poprav, protože platilo nepsané pravidlo, že stínání je pouze pro bohaté, věšení pro chudé a smrtelná agonie po lámání v kole pro náboženské provinilce. Gilotina byla dokonalým revolučním zařízením, které bylo velmi účinné a zároveň rovnostářské.

Francouzská královna¹⁸, břitva národa, vdova a mnoho dalších přezdívek bylo užíváných pro gilotinu. Názvy, kterými byla přezdívána svědčí nejen o jejím rozšíření mezi lid, ale především o strachu, který vzbuzovala. Problémem bylo ustálení jejího názvu. Nejdříve nesla jméno „louison“, po muži, dr. Louise, který realizoval myšlenku jejího vzniku, poté dostala ještě několik přezdívek, než se její název ustálil na „gilotině“. Sám vynálezce z toho však nebyl nadšen.

Aparát, zvaný gilotina, se stal ztělesněním průchodu od patriarchálního řemesla ke strojům.¹⁹ S gilotinou byla odstraněna dřívější selhání při neúspěšných pokusech o popravy. Jedná se již o smrt téměř okamžitou a jasně definovanou. Její konstrukce čítala dva sloupy vysoké 3 metry, silné 6 palců ve vzdálenosti, zhruba 60 centimetrů od sebe. Rychlost nože dosahovala až 23,4 kilometru v hodině samotná délka exekuce je odhadována přibližně na 40 až 100 sekund. Čepel byla držena jezdcem a byla zatížena 30 kilogramy těžkým závažím. Dále byla gilotina vybavena deskou, zvanou vahadlo, ke které byly oběti přivazovány. Nejdříve ve svislé poloze, následně se vahadlo sklopilo a oběť se ocitla přímo pod čepelí. Jelikož byl odsouzený v zajištěné poloze, nemohl se pohnout a poprava se tak stala dokonanou. Právě to je považováno za klíč k úspěchu těchto poprav.

Dne 3. května roku 1791 byl schválen Ústavním shromážděním zákon, že všichni, jež byli odsouzeni k smrti, budou stínáni²⁰. Po přijetí tohoto zákona začal Guillotin shromažďovat informace, jakým přesným způsobem by to mělo být

¹⁶ Tato metoda byla užívána v případech, že krádež přesáhla 13½ pence.

¹⁷ LYONS, L. Historie trestu. Vyd. 1. Praha: Svojtka & Co. 2004, s. 163

¹⁸ Přezdívka zrozená na základě místa vzniku, tedy Francie

¹⁹ MONESTIER, M. Historie trestu smrti. Aktualizované vyd. Praha: Rybka Publishers. 2001, s. 250

²⁰ LYONS, L. Historie trestu. Vyd. 1. Praha: Svojtka & Co. 2004, s. 163

prováděno. Nakonec pověřil německého tesaře. Který vyrobil zdokonalenou verzi gibbetu, který byl přímým předchůdcem francouzské královny.

Prvním oficiálně popraveným gilotinou se stal Jacques Pelletier v Paříži na Place de Gréve. Tato poprava byl však pro lid velkým zklamáním, protože byla provedena dobře a zvláště rychle. Lze říci, že tato poprava potvrdila větu, pronesenou Guillotinem: „*Pánové, můj stroj vás připraví o hlavu, než byste mrkli okem a ani to nepocítíte...Mechanismus udeří jako blesk, hlava odletí, krev vystříkne a je po člověku!*“²¹

2.1.3. Probodnutí kulem

Kůl v těle je jedním z nejhorších a nejkrutějších způsobů smrti vynalezených za lidské existence. Jedná se o velmi bolestivý prostředek, který byl užíván pro nejhorší zločiny.

Především asijské národy byly známy jeho častým uplatňováním, ale postupně se rozšířil po celém světě do Severní Ameriky, Afriky a i do Evropy. Karolinský zákoník ho za dob Karla V. ukládal ženám zabivším své dítě. V Rusku byl uplatňován až do poloviny 18. století, kdy vládla carevna Alžběta. Tureckem a Persií byl aplikován dokonce i kolem roku 1830.

Délka průběhu takovéto popravě se lišila případ od případu. Odsouzeného nejdříve vysvlékli do naha, položili na zem, roztáhli mu nohy, které následně spolu s rukama znehybnili. Poté došlo k promazání řitního otvoru odsouzenec a pokud nebyl dostatečně kluzký, došlo k jeho proříznutí nožem.²² Oběť byla následně naražena na kůl katem, který jej pak zatloukl palicí či kyjem. Existovaly však i případy, kdy byl kůl zaveden do těla oběti pouze do hloubky zhruba šedesáti centimetrů a pak byl kůl zasazen do vyhloubené jámy. Bez další pomoci kata pak oběť umírala, někdy i několik dní, protože svou vahou dopadala na kůl stále hlouběji a ten pak vyšel ven v podpaždí, hrudí, břichem, či zády a smrt nastala vykrvácením.

Mnoho exekucí bylo konáno pomocí palice ovládané katem tak, aby bylo kulem protnuto celé tělo. V případě, že se jednalo o opravdu zdatného kata, vyšel kůl až ústy. Kůl s naostřenou špičkou byl užíván především Rusy, kteří se snažili kůly mířit přímo do srdce. Ne vždy se to bohužel povedlo. Důkazem je smrt Ivana

²¹ MONESTIER, M. Historie trestu smrti. Aktualizované vyd. Praha: Rybka Publishers. 2001, s. 251

²² Tamtéž s. 68

IV. Hrozného, který na kůlu nařikal ještě dva dny. Ke zvýšení exemplárnosti trestu docházelo užitím kůlu, jehož konec byl seříznut a zakulacen. Jeho použitím nedošlo k narušení životně důležitých orgánů a smrt tak trvala déle. Tato metoda byla oblíbená zejména mezi Peršany a Číňany. Číňané však trest ještě vylepšili tím, že nejprve do těla odsouzeného zavedli dutý bambus, který pak vyměnili za rozžhavený kůl.²³ Další z extrémních podmínek, za kterých bylo možné trest vykonat, bylo přivázání odsouzence k nohám páru koní, kteří následně vykročili spolu s tělem proti kůlu. Naopak docházelo také ke kombinaci tohoto trestu s upálením či zastřelením šípy z důvodu zkrácení utrpení.

Kůlu bylo užíváno především k zastrašení, například na něj byli naráženi zajatci u obléhaných měst k odstrašení obránců. Dívky byly často na kůl naráženy vagínou, v Dahome to byly ty, které byly zasvěceny božstvu. V roce 1958 byl dle Rolanda Cilleneuva na kůl dokonce narážen strýc iráckého krále, známý pro své homosexuální sklony. Říkalo se, že byl potrestán tou částí těla, kterou zhřešil.²⁴

V českých zemích se užití kůlu snažil zavést Vladislav II. Jagellonský. Setkal se ale s velkým odporem a bylo ho užíváno pouze ve výjimečných situacích. Posledním známým případem je nabodnutí na kůl loupežníka Pavla Vašanského.

2.1.4. Stažení z kůže

Hrdelní trest spočívající v částečném nebo úplném stažení z kůže z těla odsouzeného. Rituál byl proveden nejen pomocí nožů a jim obdobných nástrojů, ale i například užitím ostrých střepů.

Stažením z kůže z celého povrchu těla se z něj stala jedna velká otevřená rána, ze které krev lila proudem. Objevily se pak nejen vnitřnosti a vlákna masa, ale i chvějící se tepny.

Ve staré Indii byla procedura prováděna stažením, loučemi popálené, pokožky, která byla pálena až na živé maso. Došlo k utrpení popálenin třetího stupně a mohlo trvat několik dlouhých dní, než oběť za nepředstavitelných bolestí zemřela.²⁵

Peršané tento trest ukládali soudcům usvědčeným za zneužívání moci úřední. Jejich kůží pak byla potažena křesla, na něž usedali jejich následovníci.²⁶

²³ MONESTIER, M. Historie trestu smrti. Aktualizované vyd. Praha: Rybka Publishers. 2001, s. 69

²⁴ Tamtéž, s. 70

²⁵ Tamtéž, s. 71

²⁶ Tamtéž, s. 73

Objevil se i případ, kdy na křeslo dosedl syn soudce, jehož kůži bylo křeslo potaženo.

Římský císař Valerián je jedním z nejčastěji uváděných případů stažení z kůže. V boji v Persii byl Valerián poražen perským králem. Vykonání samotného stažení předcházelo nesčetně urážek a mučení. Perský král pak nechal Valeriánovu kůži obarvit na rudu a vyvěsil ji jako trofej v jednom z chrámů.

Při stahování byl odsouzený přivázán za nohy směrem k zemi. Celý proces byl prováděn za plného vědomí stahovaného. Dopomáhalo tomu například polévání dotyčného vodou, či podání povzbuzujících látek. Kůže byla naříznuta již u kotníků a následně byl po vnitřní straně nohou veden dlouhý řez, který se vyhnul genitáliím a pokračoval nahoru přes břicho. Pak došlo k samotnému a velmi bolestivému stahování. Když byl nůž u břišní dutiny, došlo k vytržení střev katem, která pak stahovanému visela přímo před očima. Smrt nastala v důsledku šoku a ztráty krve.

Byl dokonce vynalezen zvláštní způsob stažení, a to Peršany. Vyřezávali kůži do tvarů úzkých pásků, kroužků, destiček, či cárů.²⁷ Tímto způsobem došlo k usmrcení svatého Bartoloměje. Jeho kůže byla odřezána v kruzích pět až deset centimetrů širokých.

V Evropě se přistupovalo k trestu uložení stažení z kůže pouze málokdy a je známo pouze malé množství případů. Nejznámějším z nich je případ lučištníka Pierre Basile. Roku 1199 zaútočil spolu se svou posádkou z malé pevnosti na anglického krále Richarda Lví srdce a ten utrpěl smrtelná zranění. Pevnost byla dobyta Angličany, posádka byla popravena a Bastille byl stažen z kůže, jak říkají kronikáři, jako dobytek.²⁸

2.1.5. Stětí

Stětí neboli dekapitace je založeno na principu oddělení hlavy od těla. Je na něj pohlíženo jako na takzvaný prostý trest smrti, protože nevzbuzovalo takovou krutost a utrpení, jako tresty ostatní.

Není vyloučeno, že se tento způsob exekuce objevil již v době bronzové spolu se sečnými zbraněmi. Bylo nařizováno v případech, které nebyly trestány ukamenováním, ohněm či uškrcením.²⁹ V daných situacích bylo dokonce nařízeno židovským zákonodárstvím, a to pátou knihou Pentateuchu.

²⁷ MONESTIER, M. Historie trestu smrti. Aktualizované vyd. Praha: Rybka Publishers. 2001s. 73

²⁸ Tamtéž, s. 73

²⁹ Tamtéž, s. 223

Z důvodu příslušnosti k patricijské rodině byla k setnutí hlavy odsouzena budoucí světice Cecílie spolu se svým manželem Valeriánem. Zde dochází k poukázání na značnou nevýhodu stětí. Zákon v té době zakazoval více než tři údery. Liktor, provádějící onu popravu, selhal i při třetím pokusu o useknutí hlavy a musel tak nechat polomrtvou Cecílii napospas svému osudu. Ta bohužel byla v bolestech naživu ještě další tři dny.

Stínání bylo velmi rozšířeno také za křesťanských císařů, protože nebylo užíváno ukřižování, z důvodu cti památky Krista a jeho utrpení na kříži. Paradoxem je, že křesťané byli stínáni pro své vyznání především v Římě. Důvody pro nařízení setnutí mohly být různé. Ve Svaté zemi dal například Richard Lví srdce setnout na 2500 muslimů za to, že neposlali dost rychle výkupné. Všem u však vládne čínský císař Š' Chuang-ťi, který nechal setnout na sto tisíc hlav z důvodu upevnění své vlády.³⁰

Stětí bylo jedním z nejrozšířenějších způsobů poprav v Evropě a nikdy tam nebylo spojeno s mučením. Pro setnutí hlavy zde byly užívány různé nástroje, nejčastěji však meč a sekyra. Za vlády Jindřicha VIII. bylo v Anglii napočítáno více než 700 poprav za rok. Vládce se dokonce neštítěl dvě ze svých šesti žen, které si postupně vzal, poslat na smrt stětím. Jednalo se o Annu Boleynovou a Catherine Howardovou. Sekyra také připravila o hlavu skotskou královnu Marii Stuartovnu, která byla s'ata ve svém vězení na příkaz své sestřenice, tehdejší anglické královny Alžběty. Ve Velké Británii stětí vymizelo spolu s počátkem 18. století, v Německu se však užívalo až do počátku století devatenáctého. Znovu se objevilo s příchodem třetí říše a bylo užíváno nacisty vedle oběšení a gilotiny.

Bylo pouze na katovi, zda se stětí podařilo hned na první pokus či nikoli. Meč vykonávající spravedlnost byl obvykle vyšší hmotnosti se špicí na svém konci. Byl také dlouhý a široký. Vyžadoval tedy urostlost a fyzickou zdatnost kata, který exekuci vykonával. Před provedením samotného úderu, kat mečem nad svou hlavou třikrát zatočil, a to proto, aby sekl dostatečnou silou a pak jej nechal na hlavu odsouzeného dopadnout plnou vahou. Stětí mečem čítá více možných způsobů provedení než u sekyry. U té je možný pouze jediný způsob – stětí hlavy položené na špalku plnou vahou ostří sekyry.³¹ U meče lze využít způsob obdobný tomuto,

³⁰ MONESTIER, M. Historie trestu smrti. Aktualizované vyd. Praha: Rybka Publishers. 2001, s. 226

³¹ Tamtéž, s. 230

ale také stětí vestoje. To bylo rizikovým způsobem nejen pro odsouzeného, ale i pro kata.

Exekuce stětím však není minulostí pro všechny země na světě, jak by se mohlo zdát. Je ho stále užíváno v Saudské Arábii, Jemenu a Kataru spolu se střelnými zbraněmi.

2.1.6. Upálení

Upálení se řadí mezi jeden z nejobvyklejších způsobů popravky vůbec. Trestání člověka smrtí ohněm využívalo lidstvo od té doby, co samo oheň poznalo. Stanovoval ho již veleznámý Chammurapiho zákoník. Nejstarší psaný zákon, zvaný Drakonické zákony, upálení ukládá za některé ze zvlášť těžkých zločinů.³²

Existuje několik domněnek, že výskyt ohně, jako prostředku k provedení potrestání, je náboženského původu, a to na základě toho, že oheň byl stejně jako například voda, pokládán za živel očistného charakteru. Očistné pojetí se uchovalo až do 18. století, kdy do té doby byli ohněm trestáni především sexuální zločinci, čarodějnice, či kacíři. Všechny tyto zločiny byly dle tehdejšího přesvědčení proti víře. Římané ho užívali v první radě právě pro usmrcování křesťanů.

Ani u tohoto trestu nebylo výjimkou, že čítal několik možností, jakými mohl být dotyčný upálen. Galové jsou známi uzavíráním odsouzených do proutěných košíků, které pak nechali vzplát. V Japonsku byla tato metoda povýšena o vhození košíků na koberec žhavého uhlí a uvězněný pak uváděl klec do pohybu svým šhubáním. Popravě často předcházelo mučení. Obětem byly kladeny ruce do žhavého uhlí, nebo jim bylo nařízeno po něm chodit. Také se užívalo spoutání oběti olejem napuštěnými provazy, či jejich vhažování do kotlů s vroucím olejem nebo roztaveným olovem.³³

Ve starověku byly hranice stavěny ze dřeva obsahujícího velké množství smoly. Řekové pokládali hranice do tvaru čtverce, zejména ze dřeva z tisu, jasanu a borovice, na rozdíl od Římanů, kteří stavěli hranice ze dřevin obdobných, ale měly tvar oltáře. Historickým původem hranice bylo lynčování ohněm. Jsou známy dva způsoby stanovení hranic. U prvního byl odsouzený přivázan ke stožáru vztyčenému na ploše pokryté otepmi a poleny. Kolem něj byla postavena ohrada z otepí, které mu sahaly zhruba do výše kolen. Díky tomu bylo možné pozorovat

³² MONESTIER, M. Historie trestu smrti. Aktualizované vyd. Praha: Rybka Publishers. 2001, s. 97

³³ LYONS, L. Historie trestu. Vyd. 1. Praha: Svojtka & Co. 2004, s. 157

utrpení odsouzeného. Tento způsob byl užíván například v sousedním Německu. V druhém případě došlo k oblečení odsouzeného do košile napuštěné sírou. Pak byl vstrčen do hranice tvořené několika vrstvami polen a slámy a byl přivázán ke kůlu nacházejícímu se uprostřed hranice. Nato byla hranice zapálena a plameny začaly takzvaně stravovat odsouzeného.

V některých případech však bylo rozsudkem katovi povoleno, aby odsouzenec zbavil utrpení. V tom případě mohl kat odsouzeného, přivázaného ke kůlu, buď zardousit či zabít pomocí železného háku při zapálení.³⁴

Na hranici často končili lupiči, lákající lodě na skaliska, ale i ženy, které zabily své dítě. V Anglii bylo dříve za zradu trestáno rozčtvrcením, ale pro ženy to byl údajně trest neslušný a byl nahrazen upálením. Dále se také upalovalo za incest nejen v linii přímé, ale i za incest mezi vdovcem a matkou jeho ženy. Důvodem pro „poslání na hranici“ byla i homosexualita nebo čarodějnictví, za které byla mimo jiné odsouzena i Johanka z Arku.

2.1.7. Zvíře v roli popravčího

Využití zvířete pro popravu člověka se řadí mezi jednu z nejstarších metod. Datuje se již před Kristem a byla užívána asyrským králem Aššurbanipalem, který vězně údajně předhazoval obrovským dogám. Obdoba této smrti byla známá v Egyptě, kde byly dogy nahrazeny krokodýly.

Způsoby smrti za užití zvířete byly nejen kruté a ohromně bolestivé, ale především pro dnešní společnost jen těžko představitelné, a to z hlediska jejich provádění na veřejnosti. V průběhu poprav byli odsouzenec k smrti drásáni, drceni či požíráni, dle toho, jaké zvíře bylo k exekuci vybráno.³⁵ Způsobem rozšířeným po celém světě, bylo předhození psům. Jednalo se o nejhanebnější a nejpotupnější trest užívaný Čínou, Japonskem, Afrikou a velmi často i Evropou. Germáni užívali zákonem daného trestu přivázání za vlasy odsouzenkyně k ohonu divokého koně. Jednalo se o typ poprav vyhrazený pouze ženám, které pak byly koněm usmýkány k smrti. Koně se také užívali pro roztrhání člověka.

Trestáním za pomoci zvířat se velmi vyžívali Římané. Zašivali odsouzené do pytlů s opicí, kohoutem, kočkou či hadem. Účelem bylo způsobení co nejhlubší rány, než došlo k vhození odsouzenec do vody. Legálním trestem bylo

³⁴ MONESTIER, M. Historie trestu smrti. Aktualizované vyd. Praha: Rybka Publishers. 2001, s. 102

³⁵ Tamtéž, s. 19

i předhazování obětí divokým šelmám. Jednalo se o trest, který se v římských amfiteátrech těšil velké oblibě ze strany publika. Nejdříve byl užíván pouze pro ty, kteří zběhli z armády, později však i pro otroky, kteří se pokusili o útěk, aby jim byl ztížen trest smrti. Postupem času jej bylo užíváno i pro lupiče a pro křesťany. Odsouzení před vpuštěním zvířete do amfiteátru museli místo obejít s cedulí na krku, na níž byl napsán důvod odsouzení. Bylo užíváno mnoha druhů zvířat, od tygrů, lvů a levhartů až po hyeny, vlky i psy. Před rituálem byla zvířata vyhladověna a také rozdivočena, aby byla podívaná pro publikum co nejzajímavější. Do arén byli vpouštěni i kanci, krávy, či dokonce berani.

Amerika a některé části Afriky ponechávaly oběti mravencům, kteří se stěhují po milionech. Ti jsou schopni pozřít vše, co jim přijde do cesty. Nebylo výjimkou, že do osmačtyřiceti hodin zbyla pouze holá kostra.³⁶ Tento trest se postupně rozšířil i do Maroka, Brazílie či dokonce Francie. Trestáno bylo i vodními živočichy.

Je však nutno si uvědomit, že oběťmi v tomto případě nebyli jen lidé, ale především samotná zvířata vykonávající exekuci. Byla nucena bojovat proti gladiátorům a často držena a chována v extrémních podmínkách.

2.2. Dodnes užívané způsoby výkonu trestu smrti

V České republice je trestání smrtí již zhruba třicet let zakázáno, ale v některých částech světa je stále součástí právních úprav. Je v nich trestáno nejen za provinění v souvislosti s ukončením života druhého člověka, ale také jen za pašování drog, hospodářské trestné činy či z důvodu „nezákonného“ pohlavního styku.

Více než padesát států stále nejvyšší trest vykonává. V Asii, Spojených amerických státech a arabském světě panuje silný odpor proti jeho zrušení. Jedinou z evropských zemí pokračujících v popravování jako trestu, je Bělorusko.

Do této kapitoly bylo zařazeno oběšení i přes svou dlouholetou historickou tradici. Důvodem je, že stále dochází k jeho výkonu například Íránem nebo Čínou.

³⁶ MONESTIER, M. Historie trestu smrti. Aktualizované vyd. Praha: Rybka Publishers. 2001, s. 26

2.2.1. Elektrické křeslo

V 19. století se vývoj trestu smrti setkal s velkým pokrokem. Jednalo se o užití elektrické energie k usmrcení osob, které se provinily natolik, aby zaplatily cenu nejvyšší.

První poprava vykonaná na elektrickém křesle se odehrála roku 1890. Umožněna byla díky Nejvyššímu soudu v USA, který konstatoval, že usmrcení elektrickým proudem není v rozporu s osmi dodatky ústavy zakazujícími zabíjení krutým a nelidským způsobem.³⁷ Také lékaři prohlašovali, že elektrický proud způsobuje okamžitou zástavu srdce a smrt je tak rychlá. Ne tak tomu bylo při popravě Williama Kemmlera z Buffala, který byl odsouzen za vraždu své manželky sekýrou k historicky prvnímu vykonání trestu smrti za pomoci elektrického křesla. Při popravě byl Kemmler téměř nahý, pouze ve spodním prádle. Křeslo bylo zkonstruováno ze dřeva a byl na něm ovládací panel se třemi ovládacími pákami. Odsouzený byl ke křeslu přivázán a na hlavu mu byla nasazena kovová přilba. Na ni byla připojena jedna ze dvou navlhčených elektrod. Druhou z nich mu dali na záda a připevnili popruhem kolem hrudníku. Poprvé byl Kemmler zasažen výbojem 1300 voltů, ale bylo jím jen popáleno jeho maso a on byl stále i po 17 vteřinách naživu.³⁸ Další výboj, trvající 70 vteřin však již jeho život ukončil. Tehdejší „diváci“ byli zděšeni z tohoto nevalného průběhu, ale konstrukce byla rychle vylepšena a slouží dodnes pod názvy jako „Old Smokey“ nebo „Hot Squat“.

První ženou, která okusila elektrické křeslo, byla Liz Placeová ve státě New York. Odsouzena byla za zabití snachy a svého manžela. Usmrcení se opět povedlo až s druhým výbojem. I přes svou nevyzpytatelnost bylo křeslo užíváno stále hojněji. Z dalších států, ve kterých bylo křeslo svého času používáno, byly Filipíny a Taiwan, které se pak navrátily k zastřelení.³⁹ V českých zemích se tento nástroj neobjevil. Jedním z důvodů mohla být pravděpodobně jeho nákladnost, protože již v roce 1966 bylo jedno křeslo vyčísleno na přibližně 300 000 dolarů.

Poprava se sama o sobě v průběhu uplynulých let skoro nezměnila. Mezi jednotlivými státy jsou rozdíly prakticky jen v délce elektrického výboje a intenzitě užitého proudu. Nyní musí odsouzený před exekucí projít důkladnou tělesnou prohlídkou. Následně dojde k oholení vlasů, aby propojení s elektrodami na přilbě

³⁷ MONESTIER, M. Historie trestu smrti. Aktualizované vyd. Praha: Rybka Publishers. 2001, s. 312

³⁸ LYONS, L. Historie trestu. Vyd. 1. Praha: Svojtka & Co. 2004, s. 172

³⁹ MONESTIER, M. Historie trestu smrti. Aktualizované vyd. Praha: Rybka Publishers. 2001, s. 319

proběhlo bez potíží. Odsouzený dostane čas, aby se omyl a oblékl, přičemž má dokonce možnost si vybrat, zda bude popraven bos či v ponožkách. Ve chvíli oblékání přichází kněz spolu s ředitelem věznice a slíbí odsouzenému, že smrt proběhne okamžitě a bez bolesti. Křeslo pro vězně je tvořeno dubovým dřevem, často je natřené na bílo a pod ním je umístěn silný gumový koberec. Bývá vybaveno řadou swattových žárovek, signalizujících, že je křeslo v provozu. Ruce se přivazují k opěradlům silnými řemeny, stejně tak pas, hrud', hlava a kotníky. Zajímavostí je, že kat se nachází v samostatné komůrce, ze které křeslo ovládá a zůstává tak v anonymitě.⁴⁰

2.2.2. Oběšení

Oběšení je jednou z nejstarších metod exekuce a zároveň i nejrozšířenějších. V dnešní době je stále možné se s ním setkat hned v několika zemích. Důvod jeho rozšířenosti jistě spočíval i v nákladech na tento způsob poprav, které byly minimální. Právě cena bývá často rozhodujícím faktorem také v případě sebevražd – smrt oběšením volí jeden ze dvou sebevrahů.

Pověšení bylo mnohdy užíváno i při hromadných popravách. Pro tyto účely byly stavěny obrovské šibenice, kdy jedna dokázala pojmout až deset odsouzených. Sovětští partyzáni byli věšeni během 2. světové války německými jednotkami po padesáti či po stovce.⁴¹ Příkladů jako je tento, lze uvést stovky.

Nástrojem určeným k věšení je šibenice. Její konstrukce je obvykle tvořena jedním svislým a jedním vodorovným břevnem, které však bylo značně užší a kratší. K břevnu svislému je přivazován provaz, na kterém bude oběšenec pověšen, přičemž ono svislé břevno je na vrcholku břevna vodorovného.

Je užíváno trojího postupu při vykonání oběšení. Nejrozšířenějším způsobem je postavení člověka na zvýšenou oporu, kterou může být židle, stůl, vozík či žebřík, následné obmotání provazu přivázaného k šibenici kolem krku vězně, a nakonec odnětí opory pod nohama nebo strčení odsouzeného dopředu. Druhou možností je položení provazu kolem krku odsouzeného, který je protažen kladkou. Dochází tak k oběšení zdvihnutím odsouzeného do vzduchu, nikoli jeho pádem. Třetí metodou je přidání lámání krčních obratlů k udušení a nedostatečnému prokrvení mozku.

⁴⁰ MONESTIER, M. Historie trestu smrti. Aktualizované vyd. Praha: Rybka Publishers. 2001, s. 324

⁴¹ Tamtéž, s. 199

Dlouhá staletí bylo v Evropě věšení vyhrazeno neurozeným a prostému lidu. Mrtvoly bývaly na šibenici ponechány až dokud neshnily a nerozpadly se. Účelem bylo ponechání trestu na očích veřejnosti co možná nejdéle.

Metoda oběšení si prošla svým vývojem. Nejdříve nedocházelo k pádu z úplné výšky, to mělo za následek, že nedošlo ke zlomení vazů a příčinou smrti bylo uškrcení. Způsob, kterým došlo ke zlomení vazů bylo otevření padacích dveří, na kterých odsouzený stál. Při špatném vypočítání kata však mohlo dojít i k tomu, že se dotýčný po pádu dotýkal špičkami země.⁴² Novější šibenice měly již pod sebou propadliště, ale když byl pád moc dlouhý, mohlo dojít k dekapitaci oběti. Až popravčí Thomas Marwood přišel s plně účinnou metodou, kdy vypočítal délku provazu a zvažoval přitom hmotnost oběti a sílu svalů na jejím krku.

Historicky poslední poprava, vykonaná 2. února 1989 na území České republiky, byla poprava Vladimíra Lulka oběšením. Lulek zabil šestatřiceti bodnými ranami svou manželku, poté i své čtyři děti, kdy nejmladší z nich bylo staré teprve osm měsíců. Snažil se pak předstírat duševní chorobu, ale jeho duševní onemocnění bylo vyloučeno psychiatry.

2.2.3. Plynová komora

Poprava v plynové komoře končí udušením. Odsouzený k takovému trestu je uzavřen do neprodyšně uzavřené místnosti a musí tak vdechnout smrtelně jedovaté výpary. Nejúčinnějším z jedů, užívaným pro účely udušení plynem, je plynný kyanid, který je schopen paralyzovat činnost dýchacích enzymů zajišťujících přenos kyslíku krví do tělesných buněk.⁴³ Jelikož buňky nemají kyslík, začnou okamžitě odumírat. Dostaví se křeče, stahují se svaly, jedno po druhém z mozkových center jsou vyřazovány. Právě mozková smrt obvykle předchází srdeční zástavu.

Plynová komora bývá většinou natřená zelenou barvou, půdorys je osmiúhelníkového tvaru s oválnými dveřmi. Uvnitř komory jsou dvě sedadla, aby mohlo dojít k případné popravě dvou vězňů najednou. Jsou v ní zabudovány skleněné otvory, aby mohla být poprava pozorována zvenčí. V některých ze států je možné, aby si vězeň zvolil, jaké oblečení by si přál mít při popravě na sobě. V jiných státech však musí být oděn v oblečení schváleném vězeňskou správou –

⁴² LYONS, L. Historie trestu. Vyd. 1. Praha: Svojtka & Co. 2004, s. 166

⁴³ MONESTIER, M. Historie trestu smrti. Aktualizované vyd. Praha: Rybka Publishers. 2001, s. 299

bílé košili a modrých kalhotách. Toto oblečení je zvoleno pro lepší viditelnost popraveného vězně pro diváky. Odsouzenec musí být vždy bosý a bez spodního prádla.

Udušení plynem je jediná z poprav vyžadující spolupráci odsouzeného. V případě, že se hned zhluboka nadechne výparů kyanidu, může do deseti až patnácti vteřin ztratit vědomí. Pokud bude pouze povrchně dýchat, umírání bude podstatně prodlouženo a bude provázeno silnými křečemi a bolestmi. Usmrcení touto cestou je vždy jisté.

Plyn se stal velmi známým a zákonným prostředkem. Došlo však k jeho zneužití nacisty u hromadných poprav. Velitel koncentračního tábora v Osvětimi se nechal slyšet, že plynem a ohněm zahynulo na dva a půl milionu obětí.⁴⁴

2.2.4. Smrtící injekce

Injekce smrti, zvaná také pokojná smrt, byla poprvé použita ve Spojených státech, nejdříve v Texasu roku 1982 a rok později v Oklahomě. Jedná se o poměrně levný, rychlý, a přitom skoro bezbolestný nástroj smrti. Problém u této metody mohl nastat v případě, že oběť byla intravenózním uživatelem drog anebo pokud má zjizvené či zborčené cévy. Pokud sebou vězeň škube, může dojít ke vstříknutí smrtící dávky do svalů a je tak způsobena velká bolest. Špatně podaná injekce však přináší méně problémů než nepovedená poprava na elektrickém křesle.

Nemalou roli při zavedení injekce jako legálního způsobu poprav sehrály finanční prostředky. V porovnání se sestrojením plynové komory či elektrického křesla byly náklady na takovou popravu mnohem nižší.

Odsouzenému je intravenózně zavedena kombinace drog, přičemž její složení se napříč jednotlivými státy liší. Účelem je vyvolat bezvědomí oběti, paralyzovat její svaly a navodit selhání srdce.⁴⁵

2.2.5. Zastřelení

Z počátku nebyly popravy zastřelením příliš účinné, protože nebyly zcela přesné. Až do 19. století musely být popravy často opakovány, jelikož první výstřel odsouzeného pouze zranil, namísto usmrcení.

⁴⁴ MONESTIER, M. Historie trestu smrti. Aktualizované vyd. Praha: Rybka Publishers. 2001, s. 306

⁴⁵ LYONS, L. Historie trestu. Vyd. 1. Praha: Svojtka & Co. 2004, s. 173

Dnes je zastřelení nejobvyklejším způsobem exekuce. Je obsaženo v civilních i vojenských trestních zákonících za trestné činy obecné povahy.⁴⁶ Mnoho národů nahradilo původní techniky popravý právě zastřelením. Smrt v takovém případě nastává působením jednoho či kombinací těchto faktorů: zasažením životně důležitého orgánu, nervového systému či vykrvácením. Tato exekuce nese dva požadavky, a to přesný výstřel a snadný cíl.

Ve vybraných zemích je zastřelení jediným možným způsobem, jak vykonat trest smrti. V Egyptě je vyhrazeno příslušníkům ozbrojených sil.⁴⁷ Je možné ho vykonat jedincem či popravčí četou. Popravčí četa se ale již moc nevyužívá. V Číně dochází k popravě jediným výstřelem do zátylku, v Japonsku pak zásahem kulometu směřujícím na vězněvo srdce.

Prvním vězněm, který si mohl zvolit způsob popravý, byl Gary Gilmore v USA. Dostal na výběr mezi oběšením a zastřelením. Zvolil si zastřelení. Před popravou mu bylo umožněno vynést svá poslední slova, bylo jimi: „Dejte se do toho.“

⁴⁶ MONESTIER, M. Historie trestu smrti. Aktualizované vyd. Praha: Rybka Publishers. 2001, s. 282

⁴⁷ LYONS, L. Historie trestu. Vyd. 1. Praha: Svojtka & Co. 2004, s. 174

3. Historický vývoj trestu smrti v českých zemích

3.1. Starověk

Starověk bývá označován za historické období vzniku a rozvoje prvních civilizací. Za jeho počátek lze považovat konec 4. tisíciletí př. n. l. a naopak za jeho konec zánik říše západořímské datovaný roku 476. n. l. Jelikož se traduje, že trest smrti je starý jako samo lidstvo, lze hledat počátky již v této době.

Pravděpodobně nejstarším záznamem trestu a také toho, že trest existuje tak dlouho, jako lidská společnost sama je nálezy z paleolitických jeskyň v Addaure na Sicílii. Jedná se o vyrytý obraz několika lidských postav postávajících kolem svázaného člověka, a to tak, aby se škrtil, pokud by se pokusil napřímit.⁴⁸

3.1.1. Chammurapiho zákoník

Trest smrti je poprvé uveden Chammurapiho zákoníkem pocházejícím z roku 1750 př. n. l., který bývá také označován jako kodex krále Chammurapiho. Zákoník se skládal především z výkladu zvykového práva, byl nesystematický, kazuistický a určený pravděpodobně pro královské soudy. Jak je zřejmé především z práva trestního, vycházel ze společenské nerovnosti.⁴⁹ Je proslulý svým principem „oko za oko, zub za zub“, na němž je založen. Jeho pozoruhodnost spočívá v zavedení zákonných práv a soudních postupů, které v jisté míře setrvaly až do současnosti, například že každému je dopřáno alespoň určitého stupně právní ochrany.⁵⁰

K uložení trestu smrti docházelo za celou řadu provinění. Řídícím principem tohoto zákoníku je tzv. talio, tedy souhlasný trest, což znamenalo, že část těla dopustivší se kriminálního skutku bude zmrzačena či amputována. Talio tedy předestíralo stejnou budoucnost pro osoby, které se chovaly nevhodným způsobem. Trest smrti se promítá již v § 1: *jestliže někdo někoho obvinil a udal jej z vraždy, avšak neprokázal mu to, ten, kdo jej obvinil, bude potrestán smrtí*⁵¹ nebo například v §3: *jestliže někdo vystoupil u soudu s křivým svědectvím a výpověď, kterou učinil, neprokázal, bude, jestliže jde o hrdelní spor, potrestán smrtí.*⁵²

⁴⁸ LYONS, L. Historie trestu. Vyd. 1. Praha: Svojtka & Co. 2004, s. 7

⁴⁹ BALÍK, S. Právní dějiny evropských zemí a USA. Vyd. 4. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., 2010, s. 34

⁵⁰ LYONS, L. Historie trestu. Vyd. 1. Praha: Svojtka & Co. 2004, s. 21

⁵¹ Zákony Chammurapiho (1792 – 1750 před Kristem).

⁵² Tamtéž.

Chammurapiho zákoník se dokonce stal předlohou pro nadcházející zákoníky, kupříkladu pro biblické zákony Židů, stejně tak pro islámské právo šaría či pro zákony starého Řecka a Říma, ale i pro Evropu.⁵³

Ve vyšších než otrockých společenských třídách byly ženy babylonské společnosti považovány za občany druhé kategorie. I přes to však měly svá zákonná práva a v určitých situacích byly upřednostňovány zákonem. Jejich práva ale byla mnohem menší než práva mužů. V případě nepodloženého obvinění z nevěry od svého manžela byly chráněny, ale pokud bylo takové obvinění vzneseno jinou osobou, byla žena nucena podstoupit útrpnou zkoušku či Boží soud (neboli ordálie) na důkaz své nevinny.⁵⁴ Žena, která byla podezřelá z cizoložství musela skočit do řeky Eufrat. Byla-li nevinná, měla ji řeka bezpečně vyvrhnout na druhém břehu. Provinila-li se však, byla odnesena proudem a utonula.

3.1.2. Drakonické zákony

Státníkem, který je autorem Drakonických zákonů, je sám Drakón, který doufal, že jimi podpoří stabilitu a rovnost. Jednalo se o athénské zákony, které se vyznačovaly nebývalou přísností, kdy docházelo například k uložení trestu smrti za pouhou krádež. Když byl Drakón tázán na příčinu tvrdosti svých zákonů, odvětil, že i krádež hlávek zelí je zcela přiměřená trestu smrti.

Velmi zajímavé je, že promyšlená vražda se trestala smrtí, ale po výsledku konaném před soudem bylo pachateli povoleno opustit Athény a usadit se v jiném řeckém městském státě. Obvyklým trestem za následující dvě formy zabití byl exil: za zabití v afektu a neúmyslné zabití. K trestání zabití v sebeobraně nedocházelo.⁵⁵ Dalším trestem pro vyhnance byl zákaz účasti na veřejných hrách, zákaz vstupu do chrámů a účasti na bohoslužbách. Dodržovali-li vyhnanci tato pravidla, byli chráněni státem před útoky rodiny oběti, a to hrozbou potrestání athénskými úřady. Porušili-li vyhnanci podmínky nebo vrátili-li se nelegálně do Athén, mohli být zabiti kterýmkoli z občanů. Vrazi zůstávali ve vyhnanství do konce života, avšak ti, kteří se dopustili zabití, se mohli vrátit a občanství jim bylo plně obnoveno, rozhodla-li rodina oběti, že dluh byl splacen.

Zde lze pozorovat, že Drakonické zákony byly opravdu nepřiměřeně přísné, jelikož člověk dopustivší se trestného činu krádeže byl potrestán trestem nejvyšším,

⁵³ LYONS, L. Historie trestu. Vyd. 1. Praha: Svojtka & Co. 2004, s. 8

⁵⁴ Tamtéž, s. 24

⁵⁵ Tamtéž, s. 56

kdežto člověk zabivší jiného byl „pouze“ vyhnancem. Tyto zákony však namísto snížení kriminality směřovaly k velkým občanským nepokojům a muselo dojít k jejich odvolání, jelikož hrozilo reálné nebezpečí občanské války. Drakonickými zákony byli postaveni bohatí proti chudým a Athény se tak dostaly do velké ekonomické deprese.

3.1.3. Zákon dvanácti desek

Ve starověké době nelze opomenout právo římské. Vývoj římského práva se vyznačuje značnou délkou, jelikož jeho základy lze hledat až v právu zvykovém. Za stěžejní lze považovat Zákon dvanácti desek, a to z důvodu, že jeho sepsání v roce 449 př. n. l. je pokládáno za počátek jeho psané podoby. Jednalo se o dvanáct zákonů, v nichž bylo sepsáno veškeré zvykové právo.

Zákon dvanácti desek byl považován za základní pramen práva, z něž bylo vycházeno po celé období republiky římské. I když některá ustanovení zastarala a byla nahrazena novějšími zákony, nebylo Dvanáct desek nikdy zrušeno.⁵⁶ Dvanáct desek upravilo soudní řízení tak, jak probíhalo po celou dobu trvání republiky i císařství. Deskami byla stanovena zákonná práva, která byla začleněna do moderních právních systémů v zemích celého světa.

V rámci římského práva trestního byly stíhány stejné zločiny jako v době dnešní. Jednalo se kupříkladu o podvod, loupež, krádež či vraždu. V případě loupeže je velmi dobře znát existence soukromé pomsty: oběť loupeže smí lupiče beztrestně zabít, pokud jej přistihne při činu nejen v noci, ale dokonce i ve dne, pokud je lupič ozbrojen, či se protiví zatčení. Byla zde jediná podmínka, oběť o tom musela informovat své sousedy, aby mohli později podat svědectví.⁵⁷

O trestech muselo být hlasováno, nebyly předem přesně dány. Docházelo k ukládání trestu smrti za velezradu, vraždu, ale i za provozování černé magie, uplácení voličů nebo křivé svědectví. Všechny vyjmenované se trestaly stětím hlavy s výjimkou křivého svědectví, u něž docházelo ke svržení z Trapejské skály. Stětí bylo prováděno katy, kteří byli považováni za tak nečestné, že dle mínění lidu bylo znectěno každé shromáždění, kterého se takový kat zúčastnil.⁵⁸ Jednalo-li se o otcovraždu, bylo trestem smrtícím zašití do pytle se zvířetem – hadem, psem, opicí či krysou. V případě vojenských trestných činů, u kterých se jednalo

⁵⁶ LYONS, L. Historie trestu. Vyd. 1. Praha: Svojtka & Co. 2004, s. 62

⁵⁷ Tamtéž, s. 63

⁵⁸ SVÁTEK J. Dějiny poprav a katů v Čechách. Praha: Havran, 2004, s. 5

především o zběhnutí či prodej zbraní nepříteli, bylo užito ukamenování nebo utlučení. Římané tedy užívali opravdu širokou škálu smrtících trestů, dá se říci, že téměř všech, které tehdejší doba nabízela.

3.1.4. Bible

Trest smrti bylo možné najít i v samotné Bibli, jako odkazu na božské oprávnění poprav, která však není pramenem práva: *Kdokoli by vylil krev člověka, skrze člověka vylita bude krev jeho; nebo k obrazu svému učinil Bůh člověka.*⁵⁹

3.2. Středověk

Dějinná epocha, ohraničená pádem říše Západořímské datovaná v roce 476 př. n. l. na počátku a pádem Konstantinopole roku 1453, popřípadě roku 1492, kdy Kryštof Kolumbus objevil Ameriku na konci, se nazývá středověkem. Klíčem vzniku středověkých civilizací je právě Evropa, jež je středobodem politického, ekonomického i kulturního významu.

Den, kdy se trest smrti objevil na českém území nelze s přesností datovat. Z počátku za něj bylo považováno vyhnanství ze společnosti, které lze považovat za jistou alternativu trestu smrti, jelikož ve většině případů byla jeho následkem právě smrt, a to v dobách Slovanů. K jeho rozšíření došlo spolu s příchodem křesťanství. První zmínky o trestu smrti lze nalézt v díle *Chronica Boemorum*, neboli v Kosmově kronice české. Autorem díla byl Kosmas, který byl děkanem pražské svatovítské kapituly a sepsal jej pravděpodobně v letech 1119 až 1125. Dle této publikace docházelo k popravám již za vlády mytické kněžny Libuše prostřednictvím šibenice, jež je zde několikrát zmíněna.

K vývoji absolutního trestu docházelo spolu s rozvojem společnosti. Zprvu bylo trestní právo zakořeněno v institutu svépomoci, kdy napadený jedinec řešil útoky proti němu či jeho majetku sám nebo mu je pomáhalo řešit jeho okolí, například příbuzní. Na samém počátku práva trestního tak stojí soukromá msta vrcholící buď mstou krevní nebo podobou náhrady jako je vyhnání viníka či smluvená kompenzace poškozeným.⁶⁰ Tímto principem byla však raně středověkým státem a jeho aparátem chráněna pouze osoba panovníka a jeho zájmy.

⁵⁹ Bible, Genesis 9:6.

⁶⁰ VOJÁČEK, L.; SCHELLE K.; KNOLL V. České právní dějiny. Vyd. 3. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2016, s. 172

Spolu s nástupem křesťanství se pod ochranné křídlo dostávají i křesťanské zásady, jež panovník prosazoval. Čím více začala být panovníkova moc upevňována, tím spíše začalo být svépomocné řešení sporů pokládáno za ohrožení moci. Státní moc se tedy rozhodla převzít výkon spravedlnosti do vlastních rukou a nabízela tak možnost jedincům předložit svou věc příslušnému soudu k rozhodnutí. Některé delikty začaly být postupně stíhány ex offio, tedy z moci úřední, přičemž šlo především o loupeže. Oproti tomu však stojí ve velkém kontrastu skutečnost, že stíhání usmrcení osob spočívalo po dlouhou dobu v iniciativě soukromé.

Ve 13. století se začíná prosazovat veřejná trestní iniciativa zasazená v rukou státních orgánů. Byl jí konstituován institut tzv. popravy, jenž v sobě zahrnoval celou řadu trestněprávních pravomocí. Popravy byly vykonávány různými úředníky, jako byli purkrabí královských hradů, a dokonce i někteří významní šlechtici, kteří byli výkonem pověřeni.⁶¹ V Čechách byl výkon poprav soustředěn zejména v rukou nových regionálních úředníků, popravců.

O trestních věcech, tedy i o trestu smrti, rozhodováno zemskými soudy v obsazení složeném z osmi rytířů, dvanácti pánů a předsedajícího panovníka, v jehož nepřítomnosti předsedal nejvyšší purkrabí.⁶² V procesech bylo uplatňováno specifické české právo, tzv. právo nálezové nebo obyčejové. Rozsudky byly tedy vyhlášovány „nalézáním práva“, to znamená, že vynesený náleží se stal podkladem pro pozdější rozhodnutí. Řízení před zemským soudem bylo veřejné, ústní a probíhalo v českém jazyce.⁶³ *Zákony pak vyhrazují jenom tomuto soudu rozsuzovati o hrdle, cti, majetku a dědictví každého ze šlechty, o křivdě těžkého pohanění, o přenesení mezníku, o všech druzích hrubšího násilí, o hypotekárních závazcích, o očištění viny vyčtené od popravených, a co je nejdůležitější, pronáseti poslední rozsudek ve přích všeho druhu, které nebyly u ostatních soudů rozhodnuty a byly sem odkázány, ať již pro královu dalekou cestu a jeho nepřítomnost v zemi, nebo pro spletitost nespudnou rozluštitelnou. Veškeré rozsudky tohoto nejvyššího soudu jednou učiněné v jakékoli věci veřejné nebo soukromé,*

⁶¹ VOJÁČEK, L.; SCHELLE K.; KNOLL V. České právní dějiny. Vyd. 3. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2016, s. 173

⁶² MONESTIER, M. Historie trestu smrti. Aktualizované vyd. Praha: Rybka Publishers. 2001, s. 339

⁶³ VOJÁČEK, L.; SCHELLE K.; KNOLL V. České právní dějiny. Vyd. 3. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2016, s. 104

*jakmile nabyly moci práva, nemohou podle zákonitých ustanovení býti znovu vzaty na přetřes a nesmějí býti nijak pozměněny ani v soukromé radě králově ani jinde.*⁶⁴

Velmi známým byl až do konce 14. století také tzv. Boží soud neboli ordálové řízení. Bylo jej užíváno v případě, kdy se nedařilo ani jedné ze stran dokázat svou nevinu. Soud měl v těchto situacích pravomoc přikázat, že vina tedy i pravdivost tvrzení daných stran bude prokázána Bohem. Pro tyto účely byl nejčastěji používaný ordál vody. Voda byla považována za čistý živel, který buďto provinilce, který je svázán přijme a prokáže tak jeho nevinu, či nepřijme a poukáže tak na nevinu jedince.⁶⁵ Poměrně často užívaný byl také ordál ohněm. V tomto případě musel obviněný přejít předem danou vzdálenost bosý po rozžhavených uhlících, či vzít do ruky rozžhavený kus železa nebo jej olíznout jazykem. Byla-li rána zhojena do sedmi dnů, byl obviněný považován za nevinného. Formou ordálu, která byla v Evropě zachována až do počátku 20. století, byla zkouška soubojem, značící, že vítěz má pravdu. Souboj se vyznačoval přísnými pravidly: šlechtici měli povoleno bít se mečem, poddaní pouze holemi. Byla zde možnost i účasti ženy na takovémto souboji. Její soupeř byl však značně znevýhodněn, jelikož musel stát po pás v jámě nebo v sudu.

3.3. Novověk

Za počátek novověku je nejčastěji považován rok 1492, kdy byla objevena Amerika Kryštofem Kolumbem. Konec novověku je možné všelijak posouvat jako například na konec 19. století či na začátek 20. století, tedy období, kdy došlo k ukončení 1. světové války v roce 1918. Na základě širšího pojetí se dá ale říci, že novověk trvá až do doby současné a zahrnuje tak i moderní dějiny. Historici však často dávají přednost pojmu raný novověk.

Šlechtické právo bylo kodifikováno až v 16. století. Na samém počátku kodifikace stojí Vladislavské zřízení zemské vydané roku 1500, vedle něhož ale platily i starobylé právní obyčeje a nálezy. Zemská zřízení byla vydána ještě třikrát, a to v letech 1530, 1549 a 1564 a odrážela se v nich vždy politická situace. Až do 17. století byl zemský soud první a zároveň poslední instancí a proti jeho

⁶⁴ STRÁNSKÝ, P. O státě českém. Praha, 1940, s. 242, op. cit. V VOJÁČEK, L.; SCHELLE K.; KNOLL V. České právní dějiny. Vyd. 3. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2016.

⁶⁵ Historie trestu smrti v českých zemích. In: *Amnesty International* [online]. Praha: Amnesty International Česká republika, z.s. [cit. 2021-02-28]. Dostupné z: <http://www.lidskaprava.cz/student/trest-smrti/clanky/historie-trestu-smrti-v-ceskych-zemich>

výroku nebylo možné podat odvolání.⁶⁶ Proces se vyznačoval obžalovacím charakterem

a z toho důvodu běžně nedocházelo k užití tortury jako důkazního prostředku. K mučení šlechticů docházelo pouze ojediněle.

Zemský soud ztratil své postavení tím, že již nevyjadřoval stavovské zájmy a stal se institucí královskou spolu s vydáním Obnoveného zřízení zemského roku 1627. Obnovené zřízení zemské oktrojoval, tedy vydal bez souhlasu sněmu, markrabě Ferdinand II. Již bylo možné se odvolat proti jeho výroku k panovníkovi, a to k české dvorské kanceláři ve Vídni, která se stala nejvyšším soudem. Nedocházelo již k nalézání práva zemským soudem, protože nejvyšší soud se musel řídit vydanými právními normami. Byla nově formulována zásada oficiality a s tím související inkviziční neboli vyhledávací zásada.⁶⁷

Hrdelní pravomoc náležející panovníkovi byla postupně přenesena na královská města a pozemkové vrchnosti. Hrdelní jurisdikce byla představována městskou radou, jež se řídila obecnými právními předpisy, ale i vrchnostenskými pokyny a instrukcemi, a to jak ve vrchnostenských, tak i v poddanských městech.

První desetiletí pobělohorské doby se vyznačují dočasnou stagnací hrdelních trestů, tedy jejich úbytkem. S druhou polovinou 17. století přichází jejich opětovný rozvoj. Touto dobou nabývá stále většího vlivu apelační tribunál, který revidoval a potvrzoval rozsudky městských soudů, rozhodoval ohledně všech důležitých kriminálních procesů a zároveň se na nich podílel i udělováním instrukcí o způsobu vyšetřování. Se sklonkem 17. století došlo ke značnému zesílení vlivu krajských hejtmanů, kteří měli dohlížet nejen na bezpečnost regionu, konat předběžná vyšetřování, ale i navštěvovat krčmy a jiná podezřelá místa a zatýkat zločince. Jejich povinností tak bylo stíhat zloděje, vrahy, žebráky, romské kočovníky a organizovat proti nim policejní akce většího rozsahu.

Zastřešujícím pramenem práva trestního se stal *Constitutio criminalis Josephina* neboli Nové útrpné a hrdelní právo pro Království české, Markrabství moravské a Knížectví slezské, zkráceně hrdelní řád Josefa I. Byl vyhlášen roku 1707 a byl prvním samostatným trestním zákoníkem vydaným v českých zemích.⁶⁸ Měly dle něj působit pouze takové hrdelní soudy, které stále vykonávaly svou

⁶⁶ MONESTIER, M. *Historie trestu smrti*. Aktualizované vyd. Praha: Rybka Publishers. 2001, s. 339

⁶⁷ Tamtéž, s. 340

⁶⁸ VOJÁČEK, L.; SCHELLE K.; KNOLL V. *České právní dějiny*. Vyd. 3. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2016, s. 492

činnost na základě zvláštních privilegií, lén či starých obyčejů. Každý z hrdelních soudů měl disponovat předsedou a alespoň devíti přísedícími, znalými hrdelního řádu, kteří budou schopni soudit spravedlivě a především objektivně. Ze svých prostředků měl být soudem vydržován písař a kat, do jehož kompetence spadala i péče o popraviště a o pranýř.⁶⁹

Jelikož městské soudy nebyly z větší části schopny plnit zásady dané hrdelním řádem, bylo několikrát diskutováno o jejich reorganizaci. K jejímu vyhlášení došlo 15. července a následně byla publikována 19. srpna. Z původních 383 registrovaných hrdelních soudů, bylo ponecháno pouze 29 takových. Koncem 18. století došlo k provedení další reorganizace a na jejím základě bylo ponecháno pouze 19 hrdelních soudů.

Koncem šedesátých let, konkrétně roku 1768, došlo k vydání *Constitutio criminalis Theresiana* neboli hrdelního řádu Marie Terezie či také Tereziany, jímž vyvrcholil vývoj hrdelního soudnictví. Hrdelní řád Marie Terezie však byl zastaralý již v době svého vzniku, protože zachoval útrpné výslechy i kruté tresty.⁷⁰ Pokud však delikvent vydržel veškeré mučení a nepřiznal svou vinu, byl osvobozen, přičemž tortura se uplatňovala pouze u zločinů, za něž hrozil trest smrti, který byl velmi častým trestem, jelikož jej bylo možné uložit i za krádež. Nebylo tedy výjimkou uložení trestu smrti prostřednictvím upálení či rozčtvrcení. Marie Terezie si v roce 1773 vyhradila, aby jí byly k přezkoumání předloženy všechny případy obžaloby z čarodějnictví.⁷¹ Zákoníkem také nebyla respektována požadovaná úměrnost mezi mírou provinění (neboli společenskou nebezpečností) a uloženým trestem. Za doby platnosti Tereziany docházelo k opomíjení zásady *nullum crimen sine lege*, což mělo za následek, že docházelo i ke stíhání takových trestných činů, které neznal sám zákon.

Obrovským pokrokem byl Všeobecný zákoník o zločinech a způsobu jejich trestání císaře Josefa II., syna Marie Terezie, vydaný roku 1787. Jednalo se o precizní, stručný a také velmi přehledný zákoník, jež poprvé samostatně upravil pouze hmotné právo. Díky jeho vydání bylo možné postihovat jen takové jednání, které bylo za trestné zákonem označeno a bylo možné uložit pouze takový trest, který předvídal zákon za příslušný delikt, tzn. že bylo možné uplatňovat právě

⁶⁹ MONESTIER, M. *Historie trestu smrti*. Aktualizované vyd. Praha: Rybka Publishers. 2001, s. 342

⁷⁰ Tamtéž, s. 343

⁷¹ VOJÁČEK, L.; SCHELLE K.; KNOLL V. *České právní dějiny*. Vyd. 3. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2016, s. 493

zásadu *nullum crimen sine lege*, která je nedílnou součástí i dnešního moderního trestního práva. Již v preambuli tohoto zákoníku bylo uvedeno, že rozhodnutí soudce je zcela vázáno zákonem. Zákoníkem nebylo umožněno uložení trestu smrti v řádném řízení, ale byl nahrazen neméně krutým trestem vlečení lodí a připouštěl tresty tělesné. Zrušením trestu smrti předběhl Josef II. svou dobu. Trest smrti zde byl ponechán pouze pro případ stanného práva, a to oběšením, přičemž v ostatních případech se nepřipouštěl.⁷² Stanné právo bylo mimořádným opatřením státní moci, při němž ve výjimečných situacích dochází k omezení některých občanských práv s účelem odstrašení potencionálních pachatelů od některých zločinů, které jsou za dané situace velmi společensky nebezpečné a jsou ve velkém rozkvětu. Jako odstrašující účinek fungovalo zrychlené trestní řízení, v němž byly výrazně zpřísněny sankce za dané trestné činy a zpravidla takové řízení končilo právě trestem smrti.

V tomto zákoníku byl obsažen výčet polehčujících a přitěžujících okolností, a dokonce vypočítával podmínky, za nichž mohlo dojít k zániku trestnosti pachatele. Pokus spáchat trestný čin považoval za trestný. Zrušil sice trest smrti, ale ten byl vykompenzován krutými tělesnými tresty a dlouhými tresty odnětí svobody, které navíc byly vykonávány v nelidských podmínkách.⁷³ Roku 1795, po smrti Josefa II, však došlo Františkem II. ke znovuoobnovení trestu smrti pro vybrané trestné činy, a to pro velezradu, či pokus o ni. Od této doby měl trest smrti výjimečný význam a byl ukládán pouze pro hrdelní trestné činy. Objevuje se zde také zásada typická pro trestní právo, *presumpce nevinny*. Tato zásada znamená, že na obviněného se hledí jako na nevinného, dokud není pravomocně rozhodnuto o jeho vině. Zločincům mladším dvaceti let nebyl ukládán trest smrti či doživotní žalář, ale mírnější trest těžkého žaláře v rozmezí deseti až dvaceti roků.⁷⁴

Na trestní zákoník Josefa II. navázal zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích datovaný rokem 1803, který upravoval nejen hmotné právo, ale i trestní proces. Byla v něm zakotvena zásada, která se v právním řádu uchovala dodnes, a to že neznalost zákona neomlouvá. Trestnost neviděl pouze v pokusu, ale i v návodu a pomoci a podmínkou toho, aby se jednání stalo trestné, byl zlý

⁷² JÁNOŠÍKOVÁ, P.; KNOLL, V.; RUNDOVÁ A. Mezníky českých právních dějin. Vyd. 3. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2010, s. 91

⁷³ Tamtéž, s. 493

⁷⁴ Historie trestu smrti v českých zemích. In: *Amnesty International* [online]. Praha: Amnesty International Česká republika, z.s. [cit. 2021-02-28]. Dostupné z: <http://www.lidskaprava.cz/student/o-projektu>

úmysl. Možnost zbavení se trestní odpovědnosti spočívala v nepřičetnosti, nedostatku věku, neodolatelném donucení, náhodě, též v nedbalosti či neznalosti toho, jaké následky může takové jednání mít.⁷⁵ Trest smrti byl ukládán za zločiny oběšením. Druhou možností trestu za spáchaný zločin byl žalář na doživotí nebo v rozmezí od šesti měsíců do dvaceti let. Vydání tohoto trestního zákoníku je považováno za klíčový okamžik na cestě k definitivní úpravě rakouského trestního práva hmotného, aplikovaného v českých zemích také v první polovině 20. století.

Pro novelizaci hmotného trestního práva po revoluci konané v letech 1848-1849 byla impulsem nová úprava trestního řízení z roku 1850 v podobě trestního řádu. Byly jím upraveny některé revoluční požadavky týkající se ochrany práv občana v trestním řízení a tím bylo výrazně zasaženo do platného trestního zákoníku vydaného roku 1803. Na základě nařízení císaře byla vydána celé série trestněprávních prepisů. Roku 1852 byl vydán trestní zákon a tři roky poté, tedy roku 1855 vojenský trestní zákon a k těmto zákonům lze ještě přiřadit tzv. Prügelpatent, zvaný též výpraskový nebo obuškový zákon. Trestní zákon vydaný roku 1852 platil v Československu až do roku 1950 a položil základ pozdějšího československého trestního práva. Byl rozdělen do dvou dílů, kdy první z nich pojednával o zločinech a druhý o přečinech a přestupcích.⁷⁶ V každém z dílů je obsažen výčet jednotlivých skutkových podstat a trestů, jimiž se hrozilo v případě jejich naplnění.

Zločiny dle trestního zákona z roku 1852 byly trestány trestem smrti anebo žalářem, kdežto u ostatních deliktů postačily mírnější tresty. Zločin vyžadoval jednání ve zlém úmyslu, tedy aby skutečně nastal následek, který zločinec chtěl způsobit. Naopak některé z přečinů a přestupků bylo možné spáchat z pouhé nedbalosti.

Trestně neodpovědní byli nedospělí, tedy osoby do 14 let věku, osoby duševně nemocné a nepřičetní, opilí a také ti, jejichž jednání bylo důsledkem nutné obrany, krajní nouze či omylu.⁷⁷ Stanovuje se také odpovědnost za návod, nadřzování, pomoc nebo jsou odpovědní ti, kteří z trestného činu měli jakýsi užitek. Trestal se také pokus o trestný čin, avšak jeho nedokonání bylo posuzováno jako

⁷⁵ VOJÁČEK, L.; SCHELLE K.; KNOLL V. České právní dějiny. Vyd. 3. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2016, s. 494

⁷⁶ Tamtéž, s. 495

⁷⁷ Tamtéž, s. 497

okolnost polehčující. Přitěžující okolností naopak bylo, pokud pachatel spáchat více zločinů různých nebo stejný zločin, a to opětovně.

Trest smrti byl dle úpravy z roku 1852 vykonáván zásadně oběšením, a to za zločiny velezrady, veřejného násilí zlomyslným uškozením na cizím majetku, zlomyslným činěním nebo opomenutím za okolností zvláště nebezpečných za zločiny dokonané vraždy, loupežné vraždy a žhářství.⁷⁸ Nebyl-li za zločin uložen trest smrti, byl provinilec potrestán žalářem, který byl dvoustupňový. Žalář byl také dělen na doživotní a na časově omezený, v rozmezí od šesti měsíců do dvaceti let. Byl vykonáván v zemských věznicích, jejichž některé objekty slouží pro vězeňské účely dodnes, například věznice na Borech u Plzně či věznice v Mírově na severní Moravě.

3.4. Trest smrti za období Československa

Státem střední Evropy bylo Československo, které vzniklo 28. října 1918 a zanikl 31. prosince 1992. Vznik Československa je datován obdobím konce 1. světové války. Jedním z nástupnických států Rakouska-Uherska bylo právě Československo. Jeho území tvořily: Čechy, Morava, Slezsko, Slovensko a do roku 1939 i Podkarpatská Rus. Ještě za období Československa vešel v platnost a posléze i v účinnost ústavní zákon č. 2/1993 Listina základních práv svobod, který v článku 6 odst. 2 říká: *Nikdo nesmí být zbaven života*. Odst. 3 vyjadřuje dnešní úpravu samotného trestu smrti, která platí jak na území českém, tak na území slovenském, a to v totožném znění: *Trest smrti se nepřipouští*. Od 1. ledna 1993 došlo k zániku Československa a jeho rozdělení na republiku Českou a republiku Slovenskou. Výše citovaná znění však nadále zůstávají v platnosti.

3.4.1. Trest smrti za 1. republiky

Období první republiky lze periodizovat od roku 1918 až po Mnichovskou dohodu podepsanou roku 1938. Nejvyšší trest byl zachován po celou dobu první republiky. Po vzniku Československa byly v trestním právu, a to jak hmotném, tak procesním, ponechány v platnosti všechny zemské i říšské zákony. K projevu právního dualismu rakousko-uherské monarchie došlo právě platností dvou norem trestního práva, což je ostatně možné vyčíst i z § 2 zákona č. 11/1918, o zřízení

⁷⁸ MONESTIER, M. Historie trestu smrti. Aktualizované vyd. Praha: Rybka Publishers. 2001, s. 369

samostatného státu československého: *veškeré dosavadní říšské a zemské zákony a nařízení zůstávají prozatím v platnosti.*⁷⁹

Oblast trestu smrti byla značně ovlivněna zákonem č. 91/1934 Sb., o ukládání trestu smrti a doživotních trestech. Dle § 1 tohoto zákona se namísto trestu smrti ukládal doživotní nebo dočasný těžký žalář na období patnácti až třiceti roků, byly-li dány polehčující okolnosti a uložení trestu smrti by tak bylo nepřiměřeně přísné. Spáchal-li však obviněný zločin, za nějž zákon stanoví trest smrti, muselo dojít porotními soudy k hlasování, který z trestů by měl být obviněnému uložen,⁸⁰ přičemž trest smrti nesměl být vykonán do té doby, dokud nebylo prezidentem republiky rozhodnuto o neudělení milosti.⁸¹ Dá se říci, že po dobu existence tohoto zákona byl trest smrti víceméně pouze záležitostí formální, jelikož valná většina udělených trestů smrti byla omilostněna právě prezidentem republiky.

Po celou dobu období první republiky zůstal na slovenském a podkarpatském území v platnosti Trestní zákoník o zločinech a přečinech z roku 1878, kdy po dobu jeho účinnosti bylo možné ukládat trest smrti pouze za vraždu.⁸² Trest smrti se vykonával pomocí šibenice umístěné v uzavřených prostorech a státní zástupce byl oprávněn povolit účast příbuzenstva na dané popravě. Tzv. „vedlejším“ trestním zákonem, který byl v platnosti též do roku 1950, byl zákon č. 134/1885 ř.z., o opatřeních proti obecně nebezpečnému užívání třaskavin a obecně nebezpečnému zacházení s nimi, dle kterého bylo umožněno uložení smrtícího trestu i tomu, kdo úmyslně vydal do nebezpečí majetek, zdraví či život jiného tím, že užil výbušniny jako trhavin a následkem tohoto činu byla smrt osoby, kterou bylo možné předvídat. Zákonem, který taktéž působil jako zákon vedlejší, byl zákonný článek XIX/1915, o stíhání trestných činů proti zájmům vedení vojny, zvláště nepřístojností při vojenských dodávkách. Jeho užitím bylo možné trestat smrtí úmyslná porušení dodávkové povinnosti v období války, jejímž

⁷⁹ Zákon 11/1918 Národního výboru československého, o zřízení samostatného státu československého ze dne 28. října 1918.

⁸⁰ Čl. 3 odst. 1 zákona č. 91/1934 Sb., o ukládání trestu smrti a doživotních trestech: *Byl-li obviněný uznán vinným zločinem, na který zákon stanoví trest smrti, budiž v řízení před soudy porotními po závěrečných řečech stran k otázce trestu a před tím, než se porotní soudní sbor odebere k poradě o rozsudku, konáno společné tajné sečtení porotního soudního sboru s porotou za přítomnosti zapisovatele a v nepřítomnosti jiných osob. V tomto sedění je každý porotce oprávněn, nikoliv však povinen, vyslovit se o tom, jaký trest by měl být uložen obviněnému, a uvést důvody svého mínění. Projevy porotců buďtež zapsány do poradního protokolu.*

⁸¹ Čl. 7 odst. 1 zákona č. 91/1934 Sb., o ukládání trestu smrti a doživotních trestech: *Trest smrti nesmí být vykonán, dokud prezident republiky nerozhodl, že odsouzenému milost neudílí.*

⁸² 1. FICO, R. Trest smrti v československom trestnom práve (a súvisiace medzinárodné aspekty). Svazek 5. Bratislava: Právnický ústav MS SR, 1991, s. 20

následkem byla vojenská schopnost členů ozbrojené moci stojících v boji před nepřitelem natolik oslabená, že došlo k padnutí lidského života a pachatel mohl takový následek předvídat. Na území Slovenském byla tato úprava v platnosti až do přijetí jednotné úpravy práva trestního, tedy až do přijetí zákona č. 86/1950, trestního zákona.

Za první republiky došlo k popravě „pouze“ patnácti osob. Velkou zásluhu na tom nesl tehdejší prezident, Tomáš Garrigue Masaryk, který byl velkým a také velmi známým odpůrcem trestu smrti. Prezidentem T. G. Masarykem bylo v období let 1919 až 1935 uděleno na 417 milostí.⁸³

3.4.2. Protektorát Čechy a Morava

Protektorát je obdobím, v němž byla část československého území okupována nacistickým Německem, a to od 15. března 1939 až do 9. května 1945, kdy došlo ke skončení 2. světové války. Okupovaným Německem byl zřízen autonomní Protektorát Čechy a Morava, který byl zároveň anektován, tedy připojen k německému území. Okupací a anexí byla Německem porušena Mnichovská dohoda, která jím byla roku 1938 uzavřena.

Etapa, která následovala po příchodu 15. března 1939 se nachází v ostrém kontrastu s prvorepublikovou dobou humanismu T. G. Masaryka. Po německé okupaci proslula jako nechvalně známá pankrácká věznice, v níž zažívali své poslední chvíle lidé odsouzení německou justicí za politické a hospodářské delikty, ale i za kriminální činy.⁸⁴ Původně se k popravám provinilci převáželi do Drážďan. Další ze sekyráren se nacházely v Berlíně, Vídni a Mnichově a doprava odsouzenců do nich byla nejen zdlouhavá, ale také se poměrně prodražila.⁸⁵

Jelikož byl počet rozsudků trestu smrti v rozkvětu, došlo roku 1943 k vybavení německého soudu gilotinou a vznikla tak pověstná „pankrácká sekyrárna“. Popravovalo se v ní od 5. dubna 1943, tedy čtyři dny poté, než bylo původně naplánováno. První den bylo na konto pankrácké sekyrárny připsáno pět obětí. Popravčím byl německý kat Alois Weiss, který si vedl svou popravčí knihu, v níž zaznamenal na 1079 poprav, včetně jejich přesného času.

⁸³ LIŠKA, O. a kol. Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989. 2 opr. a rozš. Vyd. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu SKPV PČR, 2006, s. 17

⁸⁴ MONESTIER, M. Historie trestu smrti. Aktualizované vyd. Praha: Rybka Publishers. 2001, s. 371

⁸⁵ LIŠKA, O. a kol. Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989. 2 opr. a rozš. Vyd. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu SKPV PČR, 2006, s. 17

Popravy měly dány svůj řád. Den byl zahájen časnou snídaní na oddělení smrti. Na půl devátou ranní přijel státní zástupce, jenž přečetl jména osob, které čekaly na popravu. Jmenovaní byli spoutaní předvedení vrchním dozorcem před státního zástupce, jež jim přečetl rozhodnutí: *Ve jménu vůdce a říšského protektora se vaše žádost o milost zamítá a zároveň se vám oznamuje, že rozsudek bude vykonán po šestnácté hodině.*⁸⁶ Následně byli odsouzení umístěni do přípravných cel, kde mohli napsat svůj poslední dopis.

Pankrácká sekyrárna byla tvořena třemi místnostmi: vstupní místností, v níž probíhalo vyhlásování rozsudku, vlastní popravčí místností, v níž byl samotný rozsudek vykonáván a v poslední místnosti byly uloženy rakve, do nichž byly popravení ukládáni. Ale zpět k procesu. Půl hodiny před čtvrtou přijeli kati a ve čtyři hodiny se ve vstupní místnosti shromáždili spolu se státním návladním i soudní rada, lékař a zapisovatel. Odsouzený, spoután a oděn pouze ve spodním prádle, byl předveden dvěma dozorci před státního návladního, který přečetl jméno daného odsouzeného a ten jej potvrdil. Poté byl jmenovaný odsouzený vzat za ruku pomocníkem, který mu druhou rukou zakrýval oči a byl odveden ke gilotině v druhé místnosti, kterou od vstupní místnosti odděloval pouze černý závěs.⁸⁷ Následně byl odsouzený položen na lavici a Alois Weiss spustil sekyru na jeho krk. Tělo, jež stále krvácelo, bylo naloženo pomocníky do neohoblované truhly a byla k němu přiložena i useknutá hlava. Krev v místnosti, v níž se nacházela gilotina, byla omyta, sekyra zdvihnuta a mohlo dojít k novému procesu. Truhly s mrtvolami se odvážely do krematoria ve Strašnicích, kde byly následně pod dozorem gestapa, a to proto, aby nebyly prohlíženy žádnými osobami. V noci došlo ke zpopelnění mrtvol a vysypání popela do jam vedle krematoria.

Pamětníci se nechávají slyšet, že v okolí pankrácké věznice bylo na dálku poznat, kolik poprav bylo daný den vykonáno. Vysvětlení je jednoduché, břit gilotiny vážil na osmdesát kilogramů a každý z úderů se rozléhal daleko po okolí až do 26. dubna 1945, kdy byla činnost sekyrárny ukončena. Během posledního dubnového a prvního květnového dne byla gilotina rozmontována na základě rozkazu vládního rady Sauerbrucha a její část se sekyrou byla vhozena do Vltavy

⁸⁶ LIŠKA, O. a kol. Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989. 2 opr. a rozš. Vyd. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu SKPV PČR, 2006, s. 17

⁸⁷ Tamtéž, s. 18

z Karlova mostu.⁸⁸ Po osvobození byla z řeky vyzvednuta a v dnešní době je možné ji spatřit v pankráckém památníku.

Je nutno v tomto období zmínit také retribuci, která tvořila poválečné československé soudnictví. Slovo retribuce pochází z latinského původu a znamená vrácení, oplátku či odplatu. Po skončení 2. světové války došlo prostřednictvím mimořádných lidových soudů k potrestání nacistických zločinů, kolaborantů a zrádců.⁸⁹ Ve své podstatě byly tyto mimořádné lidové soudy tzv. soudy stannými. Tendence ukládat přísné tresty zrádcům a kolaborantům lze najít ve všech evropských zemích, okupovaných nacistickým Německem. V lednu roku 1942 byla přijata tzv. Svatojakubská deklarace na londýnské konferenci složené z devíti okupovaných evropských států, jejichž vlády měly sídlo v Londýně. Této konferenci se samozřejmě účastnili i delegáti zastupující Československo. Svatojakubská deklarace požadovala stíhání a potrestání nacistických zločinů.⁹⁰

Pro české země se zákonným podkladem pro činnost mimořádných lidových soudů stal dekret prezidenta republiky č. 16 ze dne 19. června 1945, o potrestání nacistických zločinů, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech, zvaný také velký retribuční dekret.⁹¹ Na jeho základě mělo dojít k potrestání zločinů spáchaných v době zvýšeného ohrožení státu v období od 21. května 1938 do 31. prosince 1946.

Dekret č. 16 byl doprovázen dekretem č. 17 vydaným téhož dne, který se stal právním podkladem pro zřízení Národního soudu. Národní soud fungoval jako trestní a čestný soud a bylo možné před něj postavit pouze osoby české národnosti, které v okupačním období zastávaly význačné postavení v hospodářské, politické či správní oblasti státu. Řeč je v první řadě o státním prezidentovi Protektorátu, členech protektorátních vlád, členech Kuratoria pro výchovu mládeže a členech dalších organizací, aktivně spolupracujících s okupační mocí. Hlavní přelíčení před Národním soudem, vázaným

⁸⁸ MONESTIER, M. Historie trestu smrti. Aktualizované vyd. Praha: Rybka Publishers. 2001, s. 372

⁸⁹ LIŠKA, O. a kol. Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989. 2 opr. a rozš. Vyd. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu SKPV PČR, 2006, s. 18

⁹⁰ BORÁK, M. Spravedlnost podle dekretu. Ostrava a.s. Moravskoslezský den a Syndikát novinářů Ostrava v nakladatelství Tilia, 1998, s. 98

⁹¹ LIŠKA, O. a kol. Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989. 2 opr. a rozš. Vyd. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu SKPV PČR, 2006, s. 19

hmotněprávními předpisy retribučního dekretu, bylo ústní a veřejné a k vyhlášení rozsudku docházelo přímo na veřejném zasedání soudu.⁹²

Viníci byli trestáni na základě dekretu č. 138 ze dne 27. října 1945, o trestání některých provinění proti národní cti neboli malého retribučního dekretu, jenž umožňoval uložit trest vězení do jednoho roku či pokutu až do výše jednoho milionu Kčs.

V sídlech krajských soudů byly postupně v českých zemích zřizovány mimořádné lidové soudy, které vykonávaly svou pravomoc v senátech složených z pěti členů: předsedy (soudce z povolání, ať již občanského nebo vojenského) a čtyř soudců z lidu. Jednotlivá řízení proti obžalovaným se vyznačovala veřejností a ústností a doba trvání nesměla překročit třídní lhůtu, jinak to bylo důvodem pro předání věci soudu řádnému. Obžalovaný byl oprávněn si zvolit svého obhájce či požádat soud o jeho ustanovení, nevyužil-li tohoto práva, byl mu ustanoven ex offio, tedy z moci úřední. Vyhlášení rozsudku probíhalo ve veřejném zasedání soudu a trest smrti byl zpravidla vykonán ve dvouhodinovém intervalu od vyhlášení rozsudku. V případě nepřítomnosti obžalovaného mělo dojít k vykonání rozsudku do 24 hodin od dopadení osoby odsouzené. Mohlo být dokonce vyhlášeno rozhodnutí, že trest smrti bude vykonán veřejně, což se následně stalo důvodem pro prodloužení dvouhodinové lhůty, ne však na dobu delší než 24 hodin.⁹³

Slovenský zákonný podklad pro zřízení Národního soudu a okresních a místních lidových soudů byl tvořen nařízením Slovenské národní rady č. 33/1945 Zb., o potrestání fašistických zločinců, okupantů, zrádců a kolaborantů a o zřízení lidového soudnictví ze dne 15. května 1945. Působnost Národního soudu se vztahovala na celé území Slovenska a v jeho kompetenci se nacházelo posouzení činnosti bývalého prezidenta Slovenské republiky, členů Slovenských vlád či Státní rady a dalších. Bylo dáno právo občanům, souzeným Národním soudem nebo okresními lidovými soudy, zvolit si svého obhájce ze seznamu Poverenectva SNR, avšak u místních lidových soudů bylo zakázáno mít jako obhájce právníka z povolání. Byl-li udělen trest smrti, muselo být soudem ihned rozhodnuto, doporučuje-li milost či nikoli. Byla-li milost doporučena, byly soudem postoupeny

⁹² § 13 odst. 4 dekretu prezidenta republiky č. 17/1945 Sb., o Národním soudu ze dne 19. června 1945.

⁹³ § 31 odst. 3 dekretu prezidenta republiky č. 16/1945, o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech ze dne 19. června 1945.

spisy předsednictvu Slovenské národní rady. V případě, že k udělení milosti nedošlo, byl trest smrti vykonán.⁹⁴

Dne 4. května 1947 pozbyly platnosti několikrát prodloužené retribuční dekrety a případy, jež nebyly dokončeny, byly přeneseny na soudy řádné. Slovensko se s retribučním soudnictvím vypořádalo 31. prosince 1947 a ode dne 1. ledna 1948 byly případy, jež nebyly vyřešeny na tomto území, předány lidovými soudy zvláštním senátům krajských soudů.

Změna nastala spolu s příchodem zákona č. 33/1948 Sb., jímž se obnovuje účinnost retribučního dekretu a nařízení o lidovém soudnictví a mění některá jejich ustanovení ze dne 25. března 1948. Jednalo se však o trochu pozměněnou podobu. Nedošlo ke znovuobnovení činnosti Národního soudu a jeho nedořešené žaloby byly převzaty nově zřízenými lidovými soudy, které sídlily pouze v sídlech soudů krajských, stejně tak nebyly obnoveny ani místní lidové soudy. Tímto způsobem obnovené retribuční soudnictví fungovalo až do konce roku 1948.⁹⁵

V době existence retribučních soudů došlo k odsouzení více než třiatřiceti tisíc osob. Odhadem kolem 50% bylo národnosti německé, Češi a Slováci tvořili 35% a zbylých 15% připadlo na národnosti ostatní, povětšinou maďarské. Bylo jimi vyneseno na více než 730 odsouzení k smrti. Bohužel v této době revolučního soudnictví docházelo nejen ke spravedlivým odsouzením, ale také k vyřizování osobních účtů a likvidaci osob, pro stát nepohodlných.⁹⁶

Retribučním soudnictvím byla také ovlivněna hlavně politická scéna, a to v negativním slova smyslu, jelikož osoby obviněné na základě retribučních dekretů pozbyly volebního práva, dokonce i ty osoby, kterým doručena pouhá obsílka soudu. Takové rozhodnutí velmi hrálo ve prospěch Komunistické strany Československa, jelikož jí umožnilo snadnější cestu k vítězství ve volbách konaných v květnu roku 1946. Před těmito volbami bylo díky retribučním dekretům zbaveno práva volit přibližně 250-300 tisíc voličů.

3.4.3. Socialistické období

Nové chápání úlohy státu a práva ve společnosti se stalo součástí marxisticko-leninsko-stalinské ideologie prosazované pro roce 1948. Byla jím

⁹⁴ § 19 odst. 1 a 2 zákona č. 33/1945 Zb., o potrestání fašistických zločinců, okupantů, zrádců a kolaborantů a o zřízení lidového soudnictví ze dne 15. května 1945.

⁹⁵ LIŠKA, O. a kol. Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989. 2 opr. a rozš. Vyd. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu SKPV PČR, 2006, s. 21

⁹⁶ Tamtéž, s. 21

ovlivněna základní funkce státu i příprava tehdejších zákoníků v rámci právnické dvouletky.⁹⁷

Důležitým je zákon č. 86/1950, trestní zákon, který byl v rámci právnické dvouletky vydán. Trestní zákon měl za úkol především ochranu lidově demokratické republiky, její socialistické výstavby a vágních „zájmů pracujícího lidu“ a až na posledním místě ochranu zájmů jednotlivce.⁹⁸ Jeho cílem bylo zajištění dodržování socialistického soužití, kdy proti nepřátelům měl působit především represí a vůči těm, kteří nebyli dostatečně „uvědomělými“ prevencí.

Došlo k zavedení jediné kategorie soudně postižitelných deliktů – trestných činů, přičemž tím bylo upuštěno od tradičního dělení deliktů na zločiny, přečiny a přestupky. Přestupky byly zahrnuty do zvláštního trestního zákona správního, který byl vydán spolu s trestním zákonem. Projednávání přestupků však neprobíhalo před soudy, ale před orgány národních výborů.

Trestným činem bylo zaviněné jednání, nebezpečné pro společnost, které naplňovalo znaky skutkové podstaty uvedené v zákoně. Kritéria společenské nebezpečnosti však nebyla určena. Trestán byl i pokus, návod, či pomoc při spáchání trestného činu. Hranice trestní odpovědnosti byla posunuta z původních čtrnácti na patnáct let.

Účelem trestu bylo především „zneškodnění nepřítele pracujícího lidu“. Existence trestu měla také zabránit pachateli v dalším páchání trestné činnosti a působit nejen na něj, ale i na ostatní obyvatelstvo. Možnosti snížení trestu a podmíněného odsouzení byly vymezeny pouze velmi úzce.

Zákon od sebe nerozlišoval politické a kriminální delikty.⁹⁹ Tresty byly děleny na hlavní a vedlejší, přičemž ve výčtu hlavních trestů lze nalézt trest smrti či doživotí – jako zmírnění trestu smrti, odnětí svobody až po dobu pětadvaceti let a nápravné opatření. Trestu smrti byl určen § 29 tohoto zákona, jehož první odstavec zní: *trest smrti se vykoná oběšením; v době zvýšeného ohrožení vlasti může být vykonán zastřelením*. Tento paragraf je doplněn o odstavec 2: *těhotné ženě nelze uložit trest smrti*.¹⁰⁰ Díky konajícím se procesům v době účinnosti tohoto zákona se trestní zákon přiblížil období okupace a trest smrti byl uplatňován v mnohačetnějším měřítku za mnohem více trestných činů než za okupace. Soud

⁹⁷ VOJÁČEK, L.; SCHELLE K.; KNOLL V. České právní dějiny. Vyd. 3. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2016, s. 559

⁹⁸ Tamtéž, s. 623

⁹⁹ Tamtéž s. 623

¹⁰⁰ § 29 odst. 1 a 2 zákona č. 86/1950, trestní zákon ze dne 18. července 1950.

byl oprávněn k uložení výjimečného trestu v pětadvaceti případech, kdy u značné části trestných činů se jednalo o jedinou možnou sankci.¹⁰¹

Během padesátých let sloužila pankrácká věznice k výkonu trestů proviněných vězňů. V letech 1949-1953 bylo zbaveno života přes dvě stě lidí, kteří byli odsouzeni převážně za politické delikty. Jedním z nejznámějších politických procesů je proces se skupinou JUDr. Milady Horákové, jež probíhal od 31. května do 8. června roku 1950. Národně socialistická politička Milada Horáková čelila spolu s dalšími dvanácti osobami falešnému obvinění ze „záškodnického spiknutí proti republice“. Jednalo se vykonstruovaný proces, jelikož byla Horáková spolu se skupinou čítající spolu s ní třináct osob, obžalována a odsouzena pro trestné činy, které neznaly ani tehdejší zákony. Výsledkem byla poprava čtyř osob včetně Milady Horákové, dalších čtyř osob k doživotnímu vězení a zbylých pět osob bylo odsouzeno k vězení od třinácti do osmadvaceti let. Poslední politickou popravou byla exekuce Jana Bočana roku 1960.¹⁰² Věznice na Pankráci však popravovala nejen oficiálním způsobem. Ve sklepě nacházejícím se pod nemocnicí zvaném „Sklad léků“ docházelo k usmrcování na zvláštním stole zlomením vazů.

Oběšení bylo způsobem poprav, jenž byl užíván v první polovině padesátých let. Jedinec byl oběšen na oprátce zavěšené na kladce na vztyčeném prkně. Jednalo o zvláště krutý a nelidský způsob poprav, jelikož si odsouzenec nestrhl vaz, ale zemřel až na následky udušení, kdy agonie před smrtí mohla trvat až dlouhých čtrnáct minut.¹⁰³

Venkovní prostranství s tímto druhem šibenice, jež náleželo ke každé z krajských věznic, fungovala až do roku 1954. Před tímto rokem byly popravy oficiálně centralizovány do Prahy a osoby odsouzené k popravě byly běžně převáženy do Ústavu nápravných zařízení na Pankráci v Praze na zvláštní oddělení. Den před výkonem exekuce byl odsouzenému přečten rozsudek a stejně tak i v den, kdy mělo dojít k jejímu výkonu. Tento dvojí přednes rozsudku byl velmi kritizován vysokými představiteli vlády i samotného Ministerstva vnitra.¹⁰⁴ Poté byla poprava vykonána popravčím na pokyn prokurátora. Tělo bylo sejmuto zpravidla až po půl

¹⁰¹ 10. FICO, R. Trest smrti v československom trestnom práve (a súvisiace medzinárodné aspekty). Svazek 5. Bratislava: Právnický ústav MS SR, 1991, s. 23

¹⁰² MONESTIER, M. Historie trestu smrti. Aktualizované vyd. Praha: Rybka Publishers. 2001, s. 373

¹⁰³ LIŠKA, O. a kol. Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989. 2 opr. a rozš. Vyd. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu SKPV PČR, 2006, s. 23

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 24

hodině a došlo k provedení pitvy. Následně byla rakev převezena na společný hřbitov v Ďáblicích.

Spolu s rokem 1954 se popravky přesunuly do zvláštní místnosti nacházející se v suterénu pankrácké věznice. Exekuce byly vykonávány za pomoci nového zařízení vytvořeného z dřevěných součástek. Současně došlo i ke zrušení dvojího vyhlásování rozsudku smrti, což také odsouzené zbavilo dvojího psychického vypětí.

Roku 1956 došlo k novelizaci trestního zákona zákonem č. 63/1956 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon č. 86/1950 Sb. Byly jím zrušeny některé ze skutkových podstat trestných činů, za něž byl udělován trest smrti, stejně tak došlo ke zrušení trestu odnětí svobody na doživotí a bylo nahrazeno trestem odnětí svobody na 25 let.¹⁰⁵ Stejně tak došlo ke změně tam, kde byl udělován trest smrti jako trest jediný. Od účinnosti tohoto zákona byla vedle trestu smrti stanovena také varianta uložení trestu odnětí svobody na 25 let. Touto novelou tedy došlo k zavedení fakultativnosti trestu smrti. Zároveň byla zákonem č. 64/1956 Sb., o trestním řízení soudním zavedena povinnost přezkumu každého z rozsudků, jimiž byl uložen výjimečný trest.¹⁰⁶ Byl jím i zaveden způsob, jakým se odsouzenému oznamovalo, že dojde k vykonání takového trestu a určení, kdo má býti jeho výkonu přítomen.¹⁰⁷ Byly stanoveny i další podmínky, na jejichž základě mohlo dojít k uložení absolutního trestu: mimořádně vysoký stupeň nebezpečnosti či nemožnost výchovně působit na pachatele trestem odnětí svobody.

Dne 18. března 1975 bylo Nejvyšším soudem České socialistické republiky vyneseno rozhodnutí číslo R 23/1975, jež osvětluje jeden z důvodů, proč došlo k uložení jednoho z trestů smrti: *Skutečnost, že život dětí je vystaven objektivně existujícímu zvýšenému nebezpečí v důsledku toho, že pachatelé trestného činu pohlavního zneužívání nebo znásilnění se nikoli v ojedinělých případech snaží zbavit svědků své trestné činnosti i za cenu vraždy pohlavně zneužitého nebo znásilněného dítěte, může zakládat u pachatele, který se za těchto okolností dopustí trestného činu vraždy, podmínku pro uložení trestu smrti ve smyslu § 29 odst.*

¹⁰⁵ Čl. 1 zákona č. 63/1956 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon č. 86 / 1950 Sb. ze dne 19. prosince 1956.

¹⁰⁶ §335 odst. 2 zákona č. 64/1956, o trestním řízení soudním: *V případě uvedeném v odstavci 1 přezkoumá nejvyšší soud zákonnost rozsudku a řízení jemu předcházejícího, a shledá-li, že došlo k takovému porušení zákona, jež by mohlo mít vliv na uložení trestu smrti, postupuje, jako by byla podána stížnost pro porušení zákona; jinak předloží spisy ministerstvu spravedlnosti.*

¹⁰⁷ §338 odst. 1 zákona č. 64/1956, o trestním řízení soudním: *Výkonu trestu smrti musí být přítomni soudce, prokurátor, náčelník vězeňského ústavu a lékař.*

l písm. a) tr. zák. tj. proto, uložení trestu smrti vyžaduje účinná ochrana společnosti. Jak vidno, v tomto případě lze spatřovat účinnou ochranu společnosti jako důvod pro takovéto rozhodnutí. Jednalo se totiž o nebezpečí, které stále hrozilo a bylo tímto způsobem eliminováno.

Trestní zákon zaznamenal ještě jednu novelu, a to zákonem š. 45/1973 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon. Novelou byla stanovena možnost uložit namísto trestu smrti pouze trest odnětí svobody od 15 do 25 let, shledal-li soud takový trest dostatečným.¹⁰⁸ Daná úprava byla dochována až do roku 1990, kdy došlo zákonem č. 175/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon, ke zrušení trestu smrti.

Posledním popraveným, vyslechnuvším si trest smrti, na území českém se stal Vladimír Lulek, který byl odsouzen za vraždu své manželky, čtyř dětí a pokusu o vraždu ženy, jíž těžce pobodal. Vyhlášení odsouzení k trestu smrti proběhlo dne 14. ledna 1988 a samotná exekuce byla vykonána o rok později, dne 2. února 1989. Úplně poslední trest smrti byl vykonán na slovenské území dne 8. června 1989. Popraveným se stal Štefan Svitek, známý jako slovenský recidivista, který mimořádně krutým a brutálním způsobem zavraždil své dvě dcery a manželku, která se nacházela v poměrně pokročilém stadiu těhotenství. Ženu i děti nejdříve umlátil sekyrou, poté manželce rozřízl trup a vytrhal z něj vnitřnosti spolu s nenarozeným plodem, který vypitval pomocí žiletky. Ostatní těla také otevřel a vytrhal jim vnitřnosti, poté některé z nich rozřezal na kusy. Jednalo se tedy o opravdu krutý čin, který si nelze ani v té nejhorší fantazii představit.

Zrušení trestu smrti bylo navrženo tehdejší parlamentní vládou a tento návrh byl podpořen většinou hlasů. Díky tomuto rozhodnutí se mohla Česká republika, tehdejší Česká a Slovenská Federativní republika, stát jedním z opravdu demokratických států. Všechna ustanovení přijatá tehdejší Českou a Slovenskou Federativní republikou, byla přijata i nově vznikuvší Českou republikou v roce 1993.

Jakmile došlo ke zrušení trestu smrti, pozměnil významu pojem výjimečný trest dle § 29 odst. 1: *výjimečným trestem se rozumí jednak trest odnětí svobody nad patnáct až do dvaceti pěti let, jednak trest odnětí svobody na doživotí. Výjimečný trest může být uložen jen za trestný čin, u něhož to tento zákon ve zvláštní části*

¹⁰⁸ § 29 odst. 3 zákona č. 45/1973, kterým se mění a doplňuje trestní zákon: *Místo trestu smrti může soud uložit trest odnětí svobody nad patnáct až do dvaceti pěti let, jestliže považuje takový trest ke splnění účelu trestu za dostatečný.*

dovoluje. Odstranění trestu smrti ze zákonné úpravy je v souladu se ústavním zákonem č. 2/1993 Sb., Listinou základních práv a svobod, která je součástí ústavního pořádku České republiky a která trest smrti svým ustanovením v článku 6 odst. 3 výslovně zakazuje¹⁰⁹ a stejně tak s článkem 1 Protokolu č. 6 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, kterou je Česká republika bezprostředně vázána.¹¹⁰ Díky těmto normám nelze v návaznosti na článek 10 Ústavy České republiky znovu zavést trest smrti na základě pouhé novelizace trestního zákona.

3.5. Současná úprava nejvyššího trestu

Dnes již pojem nejvyšší trest na území České republiky nevyjadřuje to, co dříve. V současné době lze pojem nejvyššího trestu nalézt v zákoně č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, v § 54. Nedochází jím k odnětí života, ale pouze k odnětí svobody na dobu mezi dvaceti až třiceti lety, či na doživotí. K jeho uložení dochází za spáchání zvláště závažného zločinu, u něhož je to dovoleno trestním zákonem.¹¹¹ Trestním zákonem je myšlen nejen výše zmíněný trestní zákoník, ale též zákon č. 218/2003, o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), v němž je možnost uložení výjimečného trestu upravena § 31 odst. 3. Trestný čin spáchaný mladistvým se nazývá provinění a zákon o soudnictví ve věcech mládeže říká, že bylo-li mladistvým spácháno takové provinění, za něž dovoluje trestní zákoník uložit výjimečný trest a zároveň povaha a závažnost provinění je mimořádně vysoká s ohledem na zvláště zavrženíhodný způsob provedení, zvláště zavrženíhodnou pohnutku či zvláště těžký a těžko napravitelný následek, může být soudem uložen trest odnětí svobody v rozmezí pěti až deseti let, pokud má soud za to, že odnětí svobody v rozhraní jednoho roku až pěti let by nebylo postačujícím trestem.¹¹²

Právní úprava výjimečného trestu vychází ze zásad stanovených § 29 zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona, a proto je ji možné užít, i když

¹⁰⁹ Čl. 6 odst. 3 ústavního zákona č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod: *Trest smrti se nepřipouští.*

¹¹⁰ Článek 1 Protokolu č. 6 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod: *Právo každého na život je chráněno zákonem. Nikdo nesmí být úmyslně zbaven života kromě výkonu soudem uloženého trestu následujícího po uznání viny za spáchání trestného činu, pro který zákon ukládá tento trest.*

¹¹¹ §54 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník ze dne 8. ledna 2009.

¹¹² § 31 odst. 3 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže).

s určitými výjimkami. Dokonce i nezanedbatelná část judikatury se vztahuje k trestnímu zákonu předcházejícímu nynější trestní zákoník.¹¹³ Je nutné přihlídnout k tomu, že s účinností ode dne 1. července 1990 došlo ke zrušení trestu smrti a jeho nahrazení trestem odnětí svobody.

I přes to, že je v České republice trest smrti již zrušen, jsou vedeny stále bouřlivé diskuse týkající se kladů a záporů trestu smrti, proč by měl či neměl být zaveden. Nejčastějším z argumentů „pro“ je samozřejmě odstrašení potencionálních pachatelů. Nutno však podotknout, že k tomu by nyní mělo sloužit trestání za protiprávní činy obecně. Dalšími tvrzeními podporujícími zavedení absolutního trestu jsou zabránění recidivě, odplata, nebo i dokonce to, že kapacity věznic by nebyly tak přeplněné. Nejdůležitějším z argumentů v tomto případě ale zůstává účinná ochrana společnosti. Argumentům „proti“ vévodí možnost dopuštění

se justičního omylu. Je to pochopitelné, jelikož je samozřejmě možné dohledat hned několik takových, nehledě na to, že mnoho odsouzených až do poslední chvíle popravu trvalo na své nevině. Spolu s tímto argumentem tvoří prim nemorálnost a nehumánnost trestu. Trest smrti by též mohl sloužit jako prostředek legální pomsty pachatelů, či by mohly být vykonstruovány různé procesy, jejichž výsledkem by bylo jeho uložení.

Dle tiskové zprávy Centra pro výzkum veřejného mínění z roku 2019 polovina dotázaných respondentů v Česku stále souhlasí s tím, aby byl ukládán. Rozhodný souhlas vyslovilo z této poloviny 19% dotázaných, zbylých 31% vyslovilo, že by spíše existovat měl. Dle tohoto výzkumu se jedná zatím o největší pokrok, jelikož dříve s jeho existencí souhlasilo mnohem více osob, než doposud.

¹¹³ DRAŠTÍK, A. a kol. Trestní zákoník: komentář: I. Díl. (§ 1 až 232). Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, 2015.

4. Trest smrti ve vztahu k základním lidským právům

Není pochyb, že jedním z nezákladnějších práv a svobod je právo na život a díky zákazu výkonu trestu smrti na českém území lze mluvit o České republice jako demokratickém právním státu, který je vykreslen v článku 1 zákona č. 1/1993 Sb., Ústavy České republiky. V odstavci 1 se mluví o naší republice jako o právním státu, jenž je svrchovaný, jednotný a demokratický, jenž je založen na úctě k právům a svobodám člověka a občana. Odstavec 2 dodává, že jsou Českou republikou dodržovány závazky, které pro ni vyplývají z mezinárodního práva.¹¹⁴

Jelikož jsou součástí právního řádu České republiky taktéž mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci byl dán souhlas Parlamentem,¹¹⁵ nelze trest smrti zavést pouhou změnou ústavněprávní úpravy, tedy změnou článku 6 odst. 3 Listiny základních práv a svobod vyjadřující nepřipustnost trestu smrti.

4.1. Listina základních práv a svobod

Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod vstoupila v platnost a účinnost stejného dne, 28. prosince 1992. Je součástí ústavního pořádku České republiky a jsou v ní obsaženy práva a svobody, jichž se může domoci zpravidla každý, pouze některé z nich jsou vázány na české státní občanství.

Dle článku 1 Listiny základních práv a svobod jsou základní práva a svobody nezadatelné, nezcizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné. Lidskému životu je věnován článek 6, který jak již bylo zmíněno, nepřipouští absolutní trest, tedy trest smrti. Vyjadřuje, že každý je oprávněn žít, lidský život je hoděn ochrany ještě před narozením a že nikdo nesmí být lidského života zbaven.¹¹⁶ Ustanovení týkající se zákazu zbavení života má působit nejen vůči státu, aby nevynášel rozsudky trestu smrti, ale zároveň i vůči všem osobám, aby nezbavovaly životů jiné. Poslední z odstavců článku 6 však zní, že byla-li osoba zbavena života v souvislosti s jednáním, jež zákon připouští, tedy není dle něj trestné, nejedná se o porušení těchto práv.

Případy, kdy se nejedná o porušení těchto práv jsou: nutná obrana, krajní nouze, svolení poškozeného, přípustné riziko a oprávněné užití zbraně dle hlavy třetí platného trestního zákoníku. Souhrnně se tyto případy označují jako okolnosti vylučující protiprávnost. Ještě lze do této kategorie zahrnout jednání

¹¹⁴ Čl. 1 odst. 1 a 2 ústavního zákona č. 1/1993, Ústava České republiky ze dne 16. prosince 1992.

¹¹⁵ Čl. 10 ústavního zákona č. 1/1993, Ústava České republiky ze dne 16. prosince 1992.

¹¹⁶ Čl. 6 zákona č. 2/1993, Listina základních práv a svobod ze dne 16. prosince 1992.

spojené s výkonem povolání či výkonem příkázané činnosti. Jedná se o okolnosti, jež pachatele zbavují trestní odpovědnosti a nejedná se tedy o trestný čin, protože jedním z jeho základních znaků je protiprávnost, která v tomto případě chybí.

Článek 7 odstavce 1 se nese ve znamení záruky nedotknutelnosti osoby a jejího soukromí. Nedotknutelnost osoby je projevována především její svobodou a autonomií vůle při jednání týkajícím se její tělesné a duševní integrity.¹¹⁷ Článek 7 je tedy ve vztahu *lex specialis* ke článku 6, který představuje univerzální právo na život. Druhý odstavec tohoto článku zakotvuje zákaz mučení a zákaz podrobení osoby krutému, nelidskému a ponižujícímu zacházení či trestu. Lze říci, že trest smrti je současně zakázán i jako nelidský a krutý ustanovím článku 7 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.¹¹⁸

4.2. Všeobecná deklarace lidských práv

Jednoznačně nejznámější lidskoprávní dokument na světě je Všeobecná deklarace lidských práv, jejíž vznik se datuje 10. prosince 1948, kdy došlo k jejímu slavnostnímu přijetí Valným shromážděním Organizace spojených národů.¹¹⁹ Paradoxně se jedná o dokument právně nezávazný, který je však výchozím bodem pro všechny mezinárodní lidskoprávní úmluvy a mezinárodní smlouvy. Ať již na regionální, tak i mezinárodní úrovni jsou jí inspirovány.

Původně byla Všeobecná deklarace lidských práv vypracována Komisí OSN pouze jako obecný a zároveň nezávazný text, který by měl být státy spíše podpořen než dokument, který právně závazný bude. Až poté začala Komise OSN vypracovávat závaznou mezinárodní smlouvu, jež by ukládala státům povinnost ochrany a dodržování lidských práv. Takováto mezinárodní smlouva byla vypracována až roku 1966, kdy došlo k představení Mezinárodního paktu o občanských a politických právech a Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech. Všeobecná deklarace lidských práv však představuje všechna tato práva v jednom dokumentu.

¹¹⁷ HUSSEINI, F., BARTOŇ, M., KOKEŠ M., KOPA, M. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021.

¹¹⁸ POSPÍŠIL, I., LANGÁŠEK, T., ŠIMÍČEK V., WAGNEROVÁ E., a kol., Listina základních práv a svobod. Komentář, Vyd. 1., 2013.

¹¹⁹ Všeobecná deklarace lidských práv. In: *Amnesty International* [online]. Praha: Amnesty International Česká republika, z.s. [cit. 2021-02-28]. Dostupné z: <http://www.lidskaprava.cz/student/uvod-do-lidskych-prav/clanky/vseobecna-deklarace-lidskych-prav>

V tehdejší době byla Organizace spojených národů tvořena osmapadesáti členy a její členské státy již v tehdejší době představovali zástupci rozmanitých politických systémů, náboženských vyznání, ale i stupňů ekonomické vyspělosti. Autoři se snažili tyto rozdíly respektovat v co nejvyšší možné míře, což samozřejmě nebylo ani trochu jednoduché. Výsledkem bylo uznání práv a svobod každého jednoho člověka bez rozdílu příslušnosti ke státu, náboženství či barvě pleti.

Článek 3 Všeobecné deklarace zakotvuje právo na život, svobodu a osobní bezpečnost. Zákaz mučení či podrobování krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení je vyjádřeno článkem 5 Všeobecné deklarace lidských práv. Již v roce 1948 bylo zakotveno to, co je možné vyčíst z dnešní Listiny základních práv a svobod. Jejím cílem bylo stanovit vzor, ke kterému by mělo být státy směřováno. Cílem bylo dodržování lidských práv ve všech zemích světa. Bezesporu dochází k jeho úspěšnému naplnění ve většině zemí.

4.3. Evropská úmluva o ochraně lidských práv

Úmluva zakotvující právo na život zrušení trestu smrti na evropské úrovni je známá jako Evropská úmluva o ochraně lidských práv. Byla přijata Radou Evropy a k jejímu podpisu došlo 14. listopadu 1950 v Římě, přičemž tato úmluva je základem ochrany lidských práv v Evropě poskytnuté mezinárodním právem. Dne 18. března 1992 se tehdejší Česká a Slovenská Federativní republika stala stranou úmluvy jako jeden z prvních států střední Evropy.

Hlava I článku 2 této úmluvy zakotvuje právo na život, jež je chráněno zákonem. Zároveň je zde ustanoveno, že mimo výkonu trestu následujícího po uznání viny za spáchání trestného činu, pro nějž se takový trest ukládá soudem, nesmí u nikoho dojít k úmyslnému zbavení života.¹²⁰ V tomto případě lze pozorovat promítnutí zásady *nullum crimen sine lege*, tedy není trestu bez zákona. Původně tedy trest smrti ještě toto úmluvou zrušen výslovně nebyl. Výjimky z trestnosti, kdy neplatí povinnost státu zjistit ochranu lidského života, zároveň stanovuje také odstavec 2 článku 2, který stanovuje výjimky, kdy nepůjde o rozpor s právem na život, za předpokladu že zbavení života bude vyplývat z použití síly, které ale není více než zcela nezbytné, a to za těchto situací: bude-li se jednat o obranu osoby proti násilí, které je nezákonné; v případě provedení zákonného zatčení

¹²⁰ Čl. 2 odst. 1 zákona č. 209/1992 Sb., Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících. ze dne 21. února 1991.

či zabránění útěku osobě, jež byla zadržena na základě zákona; při akci, která byla zákonně uskutečněna, za účelem potlačení nepokojů či vzpoury.¹²¹ Výjimky v podobě výše stanovených se objevují v úpravách práva vnitrostátního prostřednictvím okolností vylučujících protiprávnost.

Dne 28. dubna 1983 však došlo ke sjednání Protokolu č. 6 k Úmluvě členskými státy Rady Evropy ve Štrasburku a vešel v platnost 1. března 1985. Pro Českou republiku se však stal účinným až od 1. dubna 1992, kdy k němu přistoupila spolu s ním i k celé úmluvě.¹²² Tímto protokolem došlo ke zrušení trestu smrti s tím, že k němu nikdo nesmí být odsouzen ani popraven, což bylo stanoveno samotným článkem 1. Článek 2 však nevidí zrušení trestu smrti jako absolutní rozhodnutí, kdy by k jeho uložení nemohlo již nikdy dojít. Bylo to z toho důvodu, že v 80. letech, kdy došlo k přijetí tohoto protokolu ještě mezi státy nepanovala absolutní shoda, co se zrušení trestu smrti týče. Je zde stanoveno oprávnění státu ke stanovení trestu smrti za činy, které by byly spáchány v době války či v době její bezprostřední hrozby. K jeho uložení však může dojít pouze v případech předvídaných zákonem a v souladu s jeho ustanoveními. Takovéto zákony musely státy oznámit generálnímu tajemníkovi Rady Evropy.¹²³

Postupně však sklon ke zrušení trestu smrti stále stoupal a jeho zrušení se stalo kritériem pro vstup států do Rady Evropy v 90. letech 20. století. Dne 3. května 2002 došlo ve Vilniusu k dojednání textu Protokolu č. 13, na jehož základě došlo k zákazu trestu smrti za všech okolností. 1. července 2003 vešel v platnost pro deset států, kterými byl ratifikován. K ratifikaci Českou republikou došlo o rok později, 2. července 2004 a účinnost pro ni vstoupil 1. listopadem 2004.¹²⁴ Protokolem č. 13 tedy došlo k úplnému zrušení absolutního trestu, který jej neumožňuje uložit ani v době válečné jako tomu bylo původním protokolem č. 6.

¹²¹ Čl. 2 odst. 2 zákona č. 209/1992 Sb., Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících ze dne 21. února 1991.

¹²² KMEC, J., KOSAŘ, D., KRATOCVHÍL, J., BOBEK, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012.

¹²³ Protokol č. 6 zákona č. 209/1992 Sb., Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících ze dne 28. dubna 1983.

¹²⁴ KMEC, J., KOSAŘ, D., KRATOCVHÍL, J., BOBEK, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012.

Soud do této doby neměl příliš možností se protokoly č. 6 a 13 zabývat a pravděpodobně jich díky absenci poprav na evropském území ani moc mít do budoucna nebude.

4.4. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech

K přijetí Mezinárodního paktu o občanských a politických právech došlo 19. prosince 1966 v New Yorku Organizací spojených národů. Jedná se o mezinárodní smlouvu navazující na Všeobecnou deklaraci lidských práv. V této vznikl nejen pakt, týkající se práv a občanských a politických, ale nebyla opomenuta ani hospodářská, kulturní a sociální práva, jež byla ustavena Mezinárodním paktem o hospodářských, kulturních a sociálních právech.

Česká republika je tímto paktem vázána od na základě vyhlášky ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním Paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním Paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech a v platnost pro ni vstoupil dne 23. března 1976.¹²⁵

Ve třetí části tohoto paktu, konkrétně v článku 6, je zakotveno právo na život. Dává právo na život každé lidské bytosti, chrání toto právo zákonem a říká že nesmí dojít ke svévolnému zbavení ničeho života. Trest smrti je dle něj možné uložit pouze v zemích, kde nedošlo k jeho zrušení, stejně tak může dojít k jeho uložení rozsudkem jen za nejtěžší trestné činy, které jsou v souladu s právem v době jejich spáchání.¹²⁶ Dle paktu může být udělena amnestie, milost či zmírnění trestu, a to ve všech případech, jelikož je zde oprávnění každého odsouzeného k trestu smrti o ně žádat. Je vyloučeno uložit absolutní trest osobám, které spáchaly trestný čin a jsou mladší osmnácti let či těhotným ženám. Je však stanovené, že není možné se tohoto článku dovolávat, aby bylo zabráněno zrušení trest smrti nebo aby jeho zrušení bylo zdrženo kterýmkoli ze států, který je účastníkem tohoto paktu.

¹²⁵ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976, o Mezinárodním Paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním Paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech ze dne 10. května 1976.

¹²⁶ Čl. 6 odst. 2 vyhlášky ministra zahraničních věcí č. 120/1976, o Mezinárodním Paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním Paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech ze dne 10. května 1976.

4.5. Druhý opční protokol k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech

15. prosince 1989 byl vyhlášen Valným shromážděním Organizace spojených národů Druhý opční protokol k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech, který si kladl za cíl zrušení trestu smrti. Českou republikou k němu bylo přistoupeno dne 15. června 2004 na základě sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 100/2004 Sb., o Druhém opčním protokolu k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech týkajícím se zrušení trestu smrti.

Preambule tohoto protokolu je založena na víře, že právě odstranění trestu smrti může přispět k posílení lidské důstojnosti a zároveň i k pokrokovému rozvoji lidských práv.¹²⁷ K tomu jsou státy přesvědčeny, že všemi opatřeními vedoucími k odstranění trestu smrti bude představen pokrok v podobě zachování práva na život a zároveň si přejí přijmout mezinárodní závazek odstranit trest smrti.

Úvodním článkem 1 je stanoveno, že dle jurisdikce státu, jenž je stranou tohoto protokolu nesmí být nikdo popraven a že každý z členských států je povinen přijmout opatření, která jsou nutná ke zrušení trestu smrti dle své jurisdikce. Je zde taktéž stanovena výjimka v podobě uložení trestu smrti v období války za nejtěžší vojenské trestné činy, které byly spáchány v době války, jako tomu bylo u Evropské úmluvy o ochraně lidských práv. Nejsou jím však tyto nejtěžší vojenské trestné činy definovány. V případě, že by byla smluvním státem učiněna výhrada, je Druhým opčním protokolem ustanovena povinnost vyrozumět při ratifikaci nebo přístupu generálního tajemníka Spojených národů o jakémkoli zahájení nebo ukončení válečného stavu na jeho území.¹²⁸

4.6. Další dokumenty týkající se trestu smrti

4.6.1. Úmluva o právech dítěte

Valným shromážděním Organizace spojených národů byla přijata dne 20. listopadu 1989 Úmluva o právech dítěte, mezinárodní smlouva, která stanovuje občanská, politická, ekonomická, sociální a také kulturní práva dětí. Kontrolou

¹²⁷ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 100/2004 Sb., o Druhém opčním protokolu k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech týkajícím se zrušení trestu smrti ze dne 15. prosince 1989.

¹²⁸ Čl. 2 odst. 3 sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 100/2004 Sb., o Druhém opčním protokolu k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech týkajícím se zrušení trestu smrti ze dne 15. prosince 1989.

dodržování práv v této úmluvě obsažených je pověřen Výbor pro práva dítěte OSN. V platnost pro Českou a Slovenskou Federativní republiku vstoupila 6. února 1991.

Za dítě je dle článku 1 považována každá lidská bytost mladší osmnácti let, za předpokladu, že dle právního řádu na dítě se vztahujícího, nedošlo k dosažení zletilosti dříve.¹²⁹ Článek 6 zosobňuje právo na život, jež má každé dítě žijící ve státě, které je stranou této úmluvy. Státy, jež jsou smluvními stranami této úmluvy mají zároveň povinnost zabezpečit, aby nedošlo k podrobení žádného dítěte mučení, jinému krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení či trestání. Taktéž nesmí být trestné činy spáchané osobami mladšími osmnácti let trestány smrtí, či trestem odnětí svobody na doživotí bez možnosti propuštění na svobodu.¹³⁰

4.6.2. Listina základních práv Evropské unie

O sepsání Charty základních práv Evropské unie neboli Listiny základních práv Evropské unie bylo rozhodnuto Radou Evropy na zasedání konaném v Kolíně nad Rýnem ve dnech 3. a 4. června 1999. Jejím cílem bylo, aby se jednalo o dokument, v němž budou sjednocena všechna základní práva použitelná na úrovni Evropské unie. Je založena nejen na smlouvách vycházejících ze Společenství mezinárodních úmluv, jakými jsou např. Evropská úmluva o ochraně lidských práv, ale též na ústavních tradicích svých členských států a deklaracích Evropského parlamentu.

K její deklaraci došlo dne 7. prosince 2000 ve francouzském Nice během konání zasedání Evropské rady. Závaznou se však stala až po ratifikaci Lisabonské smlouvy. V České republice k tomu došlo 3. listopadu 2009.

Právo na život spolu se zákazem trestu smrti a zákazem poprav je zakotveno ve článku 2, v přímé návaznosti na článek 1, který hovoří o nedotknutelnosti lidské důstojnosti, jež musí být respektována chráněna.¹³¹

Za přínos Listiny základních práv Evropské unie lze považovat především to, že je jednotným uceleným dokumentem obsahujícím rozsáhlý katalog lidských práv, do nějž jsou zahrnuta všechna práva, která byla do doby jejího přijetí roztržena v mezinárodních a národních dokumentech.

¹²⁹ Článek 1 sdělení č. 104/1991, federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte ze dne 20. listopadu 1989.

¹³⁰ Článek 37 písm. a) sdělení č. 104/1991, federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte ze dne 20. listopadu 1989.

¹³¹ Článek 1 a 2 Listiny základních práv Evropské unie ze dne 7. prosince 2000, ve znění upraveném dne 12. prosince 2007.

5. Trest smrti v některých státech

V současné době lze rozdělit země v rámci ukládání trestu smrti do několika skupin. Do první skupiny se řadí státy, jimiž byl trest smrti úplně zrušen, tedy i Česká republika. Další ze skupin jsou státy, v nichž možnost uložení absolutního trestu stále figuruje v právním řádu, ale za minimálně poslední dekádu nebyl použit. Existují také právní úpravy, jež si jej ponechaly pouze pro výjimečné situace, jakými jsou např. válečné zločiny. Poslední skupinou jsou však státy, v nichž existuje hrozba trestu smrti či jej dokonce reálně používá.

Zajímavostí je, že kupř. v Íránu, Spojených arabských emirátech či Nigérii je možný způsob výkonu trestu smrti ukamenováním, a to za trestné činy, spojené s nelegální formou sexuálního styku.¹³² Dalšími ze stále užívaných způsobů poprav v dnešní době jsou smrtící injekce, stětí, oběšení či zastřelení.

Postupem času, ale dochází v zemích, kde je trest smrti stále povolen, k vývoji v pozitivním slova smyslu. Začíná ubývat nejen poprav, ale i zemí, které je vykonávají.

5.1. Spojené státy americké

I přes to, že se USA neboli Spojené státy americké řadí mezi nejcivilizovanější země, co se demokracie či vyspělosti týče, je zde stále uzákoněna možnost uložení trestu smrti, a to v nemalém počtu ústavních pořádků amerických států. Na rozdíl od České republiky, kde byl trest smrti brán jako prostředek výchovný, je ve Spojených státech brán jako prostředek odplaty. Toto nepřímo potvrdil minulého roku i bývalý ministr spravedlnosti William Barr, který prohlásil, že tresty uložené americkým soudním systémem dluží Ministerstvo spravedlnosti obětem a pozůstalým.

Co se procesní americké úpravy trestu smrti týče, právní úprava jednotlivých států při ukládání tohoto trestu je ponechána čistě na nich. V některých případech tedy o uložení smrtícího trestu rozhoduje soudce a v jiných porota.¹³³ V současnosti je trest smrti ukládán již pouze za vraždu.

Roku 1972 byl výkon trestu smrti pozastaven rozhodnutím *Furman vs. Georgia*. K jeho znovuoživení došlo na základě rozhodnutí *Gregg vs. Georgia* o

¹³² POREMBSKÁ, K. Trest smrti. In: Asociace pro mezinárodní otázky. Pražský studentský summit [online]. Cit: [2021-03-05]. Dostupné z: https://www.studentsummit.cz/wp-content/uploads/2019/02/HRC_trest_smrti.pdf

¹³³ SEKVARD, O. Historický vývoj s možností uložení trestu smrti v USA. *Trestněprávní revue*. 2007, roč. 6, č. 9, s. 241-248

4 roky později, tedy roku 1976 a byly zároveň zpřísněny podmínky, za nichž mohl být vykonán. Od té doby došlo ve Spojených státech amerických k výkonu více jak 1530 poprav, přičemž více jak 50% odsouzených a popravených bylo europoidní rasy. Lze mluvit tedy o určitém vývoji, jelikož dříve bylo hovořeno o tom, že trestem smrti jsou v nepoměrně větší míře trestáni černoši. Dřívější pohled na takové trestání byl stejný i z pohledu soudce Nejvyššího soudu Harryho Blackmuna, který uvedl: *I za těch nejs sofistikovnějších zákonů o trestu smrti hraje rasový původ významnou roli při rozhodování o tom, kdo bude žít a kdo zemře.*¹³⁴ Dnešní statistické výzkumy však již mohou doložit, že zhruba polovinu osob tvoří europoidní rasa.

Federální uspořádání a místní autonomie, hodnoty, na které Amerika klade důraz, jsou jedním z důsledků toho, že se právní úprava trestu smrti liší mezi jednotlivými státy a regiony. Z padesáti států, kterými je Amerika tvořena, je trest smrti ve čtyřadvaceti z nich zakázán. Státy, ve kterých trest smrti stále je, lze rozdělit ještě na dvě další skupiny. Do první skupiny se řadí státy, jež trest smrti stále mají ve svých úpravách, ale spíše pouze formálně, protože jej za poslední desetiletí nevykonaly. Existuje mnoho států, které k trestu smrti odsuzují, avšak ve výsledku jej nevykonávají a vězni k tomuto trestu odsouzení, vykonávají zbytek svého života v odděleních k tomu určených.¹³⁵ Druhou skupinu tvoří státy, v nichž jsou tresty smrti povoleny, ukládají se, a dokonce i skutečně vykonávají. Výkonu exekucí však předchází mnoho roků doprovázených právními spory, které jsou mimo jiné velmi nákladné, a to mnohem více, než odsouzení k pouhému trestu odnětí svobody, než je přistoupeno k jejich faktickému výkonu.

Nejvyšší americký soud se zabýval ústavností způsobů, jejichž prostřednictvím je trest smrti vykonáván. V rozhodnutí *State of Louisiana ex rel. Francis vs. Resweber* přezkoumával ústavnost popravu na elektrickém křesle, jelikož muselo dojít k jejímu opakování z důvodu předchozích technických problémů zařízení.¹³⁶ Protiústavnost elektrického křesla však v tomto případě nebyla shledána. Dalšímu přezkumu podlehla smrtící injekce rozhodnutím ve věci *Baze vs. Rees.*, která nakonec také obstála. Než byla však přezkoumána, byla

¹³⁴ LYONS, L. Historie trestu. Vyd. 1. Praha: Svojtka & Co. 2004, s. 181

¹³⁵ GARLAND, D. W., Why does United States have capital punishment? [online]. In: Americké centrum. Cit: [2021-03-05]. Dostupné z: <https://www.americkecentrum.cz/o-usa/zeptali-jste-se/proc-maji-spojene-staty-trest-smrti/>

¹³⁶ SEKVARD, O., Možnost uložení trestu smrti v USA. 2. Trestněprávní revue. 2008, roč. 7, č. 10, s. 300-305

na určitou dobu odložena řada poprav. Po rozhodnutí, že smrtící injekce je možným a ústavním prostředkem k výkonu trestu smrti, byly některé z těchto odložených poprav realizovány a vykonány.¹³⁷ Dnes je injekce ve Spojených státech amerických opět nejužívanější formou výkonu exekuce

Ve Spojených státech amerických je však možnost uložit i federální trest smrti, a to ve všech padesáti státech. Na rozdíl od obnovení trestu smrti ve většině států v roce 1976, došlo k obnovení federálního trestu smrti až roku 1988, přičemž jej je možné ukládat pouze za úzkou řadu trestných činů.¹³⁸ Roku 2003 byly federální popravy pozastaveny a jejich znovuoobnovení přišlo až po 17 letech americkým Nejvyšším soudem.

Ze statistik vyplývá, že za rok 2020 bylo popraveno sedmnáct osob. V tomto čísle jsou zahrnuty jak státní, tak federální popravy. Jednalo se pouze o muže ve věku od 38 do 68 let. S výjimkou jediného, který byl popraven na elektrickém křesle, byla všem vpíchnuta smrtící injekce.¹³⁹

Za leden letošního roku 2021 zatím došlo ke třem federálním popravám a jednou z exekovaných byla po téměř sedmdesáti letech i žena. Byla jí Lisa Montgomery, která byla usvědčena ze zabití těhotné třiatvacetileté ženy, jejíž dítě z ní vyřízla a chtěla jej vydávat za své. Proces trval kolem šestnácti let, vina Montgomery nebyla zpochybňována ani právníky, pokoušeli se však pro ni o změnu rozsudku na trest odnětí svobody na doživotí z důvodu narušené psychiky, která byla výsledkem její minulosti, kdy docházelo k jejímu sexuálnímu zneužívání a opakovanému bití, v důsledku čehož došlo i k poškození jejího mozku. Lisa Montgomery byla popravena smrtící injekcí 13. ledna 2021. Na trest smrti v letošním roce stále čeká sedm mužů.

Stále řešeným a aktuálním problémem jsou justiční omyly, při nichž dochází k odsouzení nevinných osob k exekuci. Americký soudce Scalia se k této problematice vyjádřil však následovně: Byl-li obžalovanému zaručen spravedlivý proces možností překládat důkazy v nestranném soudním řízení, nelze jeho popravu v případě odsouzení považovat za neústavní.¹⁴⁰ U justičního omylu, kdy dojde

¹³⁷ SEKVARD, O., Možnost uložení trestu smrti v USA. 2. Trestněprávní revue. 2008, roč. 7, č. 10, s. 300-305

¹³⁸ Federal death penalty. In: Death penalty information center. [online]. Cit: [2021-03-05]. Dostupné z: <https://deathpenaltyinfo.org/state-and-federal-info/federal-death-penalty>

¹³⁹ Execution List 2020. In: Death penalty information center. [online]. Cit: [2021-03-05]. Dostupné z: <https://deathpenaltyinfo.org/executions/2020>

¹⁴⁰ DVOŘÁKOVÁ, M. Trest smrti. Zpráva Výzkumné služby Kongresu. [online]. In: Americký kongres. Cit: [2021-03-05]. Dostupné z: <https://americkykongres.cz/wp-content/uploads/VZK-Trest-smrti-1.pdf>

k odsouzení trestu odnětí svobody lze ještě vše svým způsobem napravit v podobě finančního odčinění, v případě vykonané exekuce však již život nelze vrátit.

5.2. Čína

Čína si může přičíst hned několik prvenství. Mimo nejlidnatější zemi světa je to i nejvyšší počet trestných činů, za něž lze uložit trest smrti a nejvyšší počet vykonaných poprav, a to každoročně. Je státním tajemstvím, kolik osob je v Číně každý rok usmrceno.¹⁴¹ Bohužel se Čínská lidová republika neinspirovala celosvětovým trendem v podobě poklesu poprav. Dle Amnesty International bylo v Číně během roku 2019 popraveno tisíce osob, přesné číslo však není zveřejněno, jelikož je klasifikováno jako státní tajemství. Čína se drží, stejně jako minulá léta, na vrcholu, co se počtu popravených týče.

Popravuje se zde i za kriminální činnost v podobě hospodářských trestných činů v podobě korupce, pašování drog či obchodování s lidmi. Aby Čínské republice nebylo úplně křivděno, nutno podotknout, že pod nátlakem mezinárodního společenství přijímá, i když jen velmi zdrženlivě, opatření zužující možnosti ukládat trest smrti.¹⁴² Roku 2011 došlo k výrazné redukci počtu trestných, za které bylo možné tuto sankci uložit na z osmašedesáti na „pouhých“ pětapadesát a zároveň jej zakázala pro osoby starší 75 let. Roku 2015 výčet ještě poklesl a skončil na čísle šestačtyřiceti trestných činů, za něž může být exekuce provedena. Ve srovnání s Amerikou je to stále o pětáctyřicet trestných činů více.

Tresty smrti jsou v Číně vykonávány za pomoci smrtící injekce nebo zastřelení, a to buď na popravišti, nebo na k tomu určených místech, zpravidla ve vazbě. V některých oblastech Číny ale neexistují konkrétní popraviště a v tom případě musí být takové místo vybráno týmem skautů. Veřejnost však zpravidla není oprávněna popravě přihlížet. Na některých čínských území je legální formou poprav pouze smrtící injekce, jelikož si čínské úřady přály, aby se stala formou dominantní. Zda je však tento pokyn opravdu dodržován nelze kontrolovat, protože způsob, kterým dochází k vykonání poprav je médiích specifikován velmi zřídka, poznamenala Nadace Dui Hua.

¹⁴¹ Trest smrti v roce 2019: Saúdská Arábie popravila v minulém roce rekordní počet lidí. Ve světě ale čísla poprav klesají. [online]. In: *Amnesty International*. Cit: [2021-03-05]. Dostupné z: <https://www.amnesty.cz/zprava/4792/trest-smrti-v-roce-2019-saudska-arabie-popravila-v-uplynulem-roce-rekordni-pocet-lidi-ve-svete-ale-cisla-poprav-klesaji>

¹⁴² VÁLKOVÁ, H. Trest smrti v celosvětové perspektivě: současná situace a pravděpodobný vývoj v příštích letech. *Trestněprávní revue*. 2012, roč. 11, č. 9, s. 218-220.

V Číně se trest smrti těší rozsáhlé podpoře, zejména pokud jde o násilnou trestnou činnost. Prostřednictvím průzkumů konaných Čínskou akademií sociálních věd bylo zjištěno, že v roce 1995 trest smrti podporovalo 95% populace, o 10 let později procentuální číslo kleslo na 82% dotázaných respondentů podporujících tento trest.

Stejně jako Čína, tak i státy, ve kterých dochází k vyššímu počtu poprav, i Írán, Severní Korea či Vietnam omezují přístup k informacím o vykonaných trestech smrti celkový rozsah opravdu uskutečněných poprav tak zůstává veřejnosti zcela utajen.

Závěr

Směřování této práce bylo vedeno ve smyslu poskytnutí co nejvíce objektivních informací o problematice s přesahem do dnešních dnů, a to o problematice trestu smrti. Jedná se o téma diskutované mnoha skupinami ve všech částech světa, na které však nikdy nebude dosaženo jednotného názoru. Jednou stranou vždy budou odpůrci trestu smrti, stojící si za tím, že se jedná o projev nelidskosti a jakýsi přežitek a na straně druhé lze nalézt podpůrce, tvrdící že se jedná o jistou ruku spravedlnosti.

Cílem této práce bylo nestranné charakterizování trestu jako takového a také trestu smrti především v teoretické rovině. Pomocí praktických příkladů byly vyobrazeny způsoby, jimiž docházelo k výkonu samotné exekuce spolu s poukázáním na to, které z trestných činů byly důsledkem takového odsouzení. Zároveň může každý z čtenářů vypozerovat, jak se vyvíjely metody výkonu trestu smrti a jak s jejich vývojem odcházela i největší krutost trestu předcházející.

Nedílnou součástí této práce je exkurz do historie počínající starověkem, pokračující až do situace dnešní doby, kdy v případě vyslovení sousloví výjimečný trest není pojednáváno o exekuci, ale o trestu odnětí svobody ve zvýšené hranici dvaceti či třiceti let anebo o odnětí svobody doživotním. Důraz byl kladen především na vývoj trestu smrti na českém území, který končí zákazem trestu smrti na území České republiky rokem 1990.

Stěžejní je nejen vývoj trestu smrti, kdy došlo na českém území k dočasnému zákazu jeho ukládání v 18. století Josefem II., čímž tento panovník předběhl svou dobu, ale také srovnání tohoto trestu s mezinárodními i vnitrostátními lidskoprávními dokumenty. Bylo jimi již v polovině 20. století zakotveno právo na život, které se postupem času rozvinulo v zákaz uložení trestu smrti ve většině zemí a území celé Evropské unie, která stanovuje jako jednu z podmínek pro vstup zemí do ní zákaz výkonu trestu smrti.

Práce představuje také země, které mají trest smrti, jako sankci pro osoby páchající trestnou činností a jsou jejichž občany, stále zakotveny. Nejen že je trest smrti součástí jejich právních úprav, ale také k jeho aktivnímu výkonu na jejich území stále dochází. Díky postupné evoluci společnosti však dochází ke stále demokratičtějšímu pohledům na dnešní svět a je tak možné, že jednou nastane doba, kdy bude trest smrti ze všech právních úprav vymýcen.

Hlavní podstatou této práce však bylo nezkrácené poskytnutí informací o trestu smrti, na jejichž základě si každý ze čtenářů mohl vytvořit vlastní mínění

o absolutním trestu a také o tom, zda se připojí na stranu zastánců či odpůrců trestu smrti. Ve chvíli, kdy informace zde poskytnuté převáží jednu z misek pomyslných vah lze říci, že účel této práce byl do slova a do písmene naplněn.

Resumé

This diploma thesis is focused on evolution of death penalty in legal regulations. The work provides objective information about death penalty.

The diploma thesis is divided into five main parts. The first part of the thesis is devoted to the concept of death penalty. It is necessary to explain this content, so it is better to understand this matter.

The second part introduces methods of execution of death penalty in historical development. Some of the methods are used also nowadays.

The most important part of this diploma thesis, the third part summarizes evolution of death penalty. The history of death penalty is described from antiquity, through middle ages up to the present. This part focuses especially on the history of the Czech lands.

The following part is comprised of documents about human rights and their provisions. Documents like Universal Declaration of Human Rights affected legislation and are also used today.

Final part represents countries, where the death penalty is still used. It is for example the United States of America, where this sanction is imposed quite often in some of the states, e.g. Texas.

The aim of this diploma thesis was to characterize the death penalty on a theoretical level.

Seznam použité literatury

Knižní publikace:

1. JELÍNEK, J. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. Vyd. 7. Praha: Leges, 2019, ISBN: 978-80-7502-380-3.
2. NAVRÁTILOVÁ, J. Výjimečný trest. Vyd. 1. Praha: Leges, 2010, ISBN: 978-80-87212-41-7.
3. KUČHTA, J.; VÁLKOVÁ H. a kol. Základy kriminologie a trestní politiky. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2005, ISBN: 80-7179-813-4.
4. LYONS, L. Historie trestu. Vyd. 1. Praha: Svojtka & Co. 2004, ISBN: 80-7352-021-4.
5. MONESTIER, M. Historie trestu smrti. Aktualizované vyd. Praha: Rybka Publishers. 2001, ISBN: 80-86182-05-3.
6. BALÍK, S. Právní dějiny evropských zemí a USA. Vyd. 4. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., 2010, ISBN: 978-80-7380-273-8
7. SVÁTEK J. Dějiny poprav a katů v Čechách. Praha: Havran, 2004, ISBN: 80-86515-45-1.
8. VOJÁČEK, L.; SCHELLE K.; KNOLL V. České právní dějiny. Vyd. 3. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2016, ISBN: 978-80-7380-575-3.
9. JÁNOŠÍKOVÁ, P.; KNOLL, V.; RUNDOVÁ A. Mezníky českých právních dějin. Vyd. 3. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2010, ISBN: 978-80-7380-251-6.
10. FICO, R. Trest smrti v československom trestnom práve (a súvisiace medzinárodné aspekty). Svazek 5. Bratislava: Právnický ústav MS SR, 1991.
11. LIŠKA, O. a kol. Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989. 2 opr. a rozš. Vyd. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu SKPV PČR, 2006, ISBN: 80-86621-09-X.
12. BORÁK, M. Spravedlnost podle dekretu. Ostrava a.s. Moravskoslezský den a Syndikát novinářů Ostrava v nakladatelství Tilia, 1998, ISBN: ISBN 80-86101-07-X.
13. DRAŠTÍK, A. a kol. Trestní zákoník: komentář: I. Díl. (§ 1 až 232). Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, 2015, ISBN: 978-80-7478-790-4.

14. HUSSEINI, F., BARTOŇ, M., KOKEŠ M., KOPA, M. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021, ISBN: 978-80-7400-812-2.
15. POSPÍŠIL, I., LANGÁŠEK, T., ŠIMÍČEK V., WAGNEROVÁ E., a kol., Listina základních práv a svobod. Komentář, Vyd. 1., 2013, ISBN: 978-80-7357-750-6.
16. KMEC, J., KOSAŘ, D., KRATOCVHÍL, J., BOBEK, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, ISBN: 978-80-7400-365-3.

Odborné články:

1. SEKVARD, O. Historický vývoj s možností uložení trestu smrti v USA. Trestněprávní revue. 2007, roč. 6, č. 9, ISSN: 1213-5313.
2. SEKVARD, O., Možnost uložení trestu smrti v USA. 2. Trestněprávní revue. 2008, roč. 7, č. 10, ISSN: 1213-5313.
3. VÁLKOVÁ, H. Trest smrti v celosvětové perspektivě: současná situace a pravděpodobný vývoj v příštích letech. Trestněprávní revue. 2012, roč. 11, č. 9, ISSN: 1213-5313.
4. GARLAND, D. W., Why does United States have capital punishment? In: Americké centrum. Dostupné z: <https://www.americkecentrum.cz/o-usa/zeptali-jste-se/proc-maji-spojene-staty-trest-smrti/>

Právní předpisy:

1. Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod ze dne 16. prosince 1992.
2. Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník ze dne 8. ledna 2009.
3. Zákon č. 140/1961 Sb., Trestní zákon ze dne 29. listopadu 1961.
4. Zákony Chammurapiho (1792 – 1750 před Kristem).
5. Zákon 11/1918 Národního výboru československého, o zřízení samostatného státu československého ze dne 28. října 1918.
6. Zákon č. 91/1934 Sb., o ukládání trestu smrti a doživotních trestech ze dne 3. května 1934.
7. Dekret prezidenta republiky č. 17/1945 Sb., o Národním soudu ze dne 19. června 1945.

8. Dekret prezidenta republiky č. 16/1945, o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech ze dne 19. června 1945.
9. Zákon č. 33/1945 Zb., o potrestání fašistických zločinců, okupantů, zrádců a kolaborantů a o zřízení lidového soudnictví ze dne 15. května 1945.
10. Zákon č. 86/1950, trestní zákon ze dne 18. července 1950.
11. Zákon č. 63/1956 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon č. 86 / 1950 Sb. ze dne 19. prosince 1956.
12. Zákon č. 64/1956, o trestním řízení soudním ze dne 19. prosince 1956.
13. Zákon č. 45/1973, kterým se mění a doplňuje trestní zákon ze dne 25. dubna 1973.
14. Protokol č. 6 zákona č. 209/1992 Sb., Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících ze dne 28. dubna 1983.
15. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže) ze dne 25. června 2003.
16. Ústavní zákon č. 1/1993, Ústava České republiky ze dne 16. prosince 1992.
17. Zákon č. 209/1992 Sb., Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících ze dne 21. února 1991.
18. Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976, o Mezinárodním Paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním Paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech ze dne 10. května 1976.
19. Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 100/2004 Sb., o Druhém opčním protokolu k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech týkajícím se zrušení trestu smrti ze dne 15. prosince 1989.
20. Sdělení č. 104/1991, federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte ze dne 20. listopadu 1989.
21. Listina základních práv Evropské unie ze dne 7. prosince 2000, ve znění upraveném dne 12. prosince 2007.

Ostatní:

1. Bible, Genesis 9:6.

2. Historie trestu smrti v českých zemích. In: *Amnesty International* [online]. Praha: Amnesty International Česká republika, z.s. [cit. 2021-02-28]. Dostupné z: <http://www.lidskaprava.cz/student/trest-smrti/clanky/historie-trestu-smrti-v-ceskych-zemich>
3. Všeobecná deklaráce lidských práv. In: *Amnesty International* [online]. Praha: Amnesty International Česká republika, z.s. [cit. 2021-02-28]. Dostupné z: <http://www.lidskaprava.cz/student/uvod-do-lidskych-prav/clanky/vseobecna-deklarace-lidskych-prav>
4. POREMBSKÁ, K. Trest smrti. In: Asociace pro mezinárodní otázky. Pražský studentský summit [online]. Cit: [2021-03-05]. Dostupné z: https://www.studentsummit.cz/wp-content/uploads/2019/02/HRC_trest_smrti.pdf
5. Federal death penalty. Death penalty information center. Dostupné z: <https://deathpenaltyinfo.org/state-and-federal-info/federal-death-penalty>
6. Execution List 2020. In: Death penalty information center. Dostupné z: <https://deathpenaltyinfo.org/executions/2020>
7. DVOŘÁKOVÁ, M. Trest smrti. Zpráva Výzkumné služby Kongresu. In: Americký kongres. Dostupné z: <https://americkykongres.cz/wp-content/uploads/VZK-Trest-smrti-1.pdf>
8. Trest smrti v roce 2019: Saúdská Arábie popravila v minulém roce rekordní počet lidí. Ve světě ale čísla poprav klesají. In: Amnesty International. Dostupné z: <https://www.amnesty.cz/zprava/4792/trest-smrti-v-roce-2019-saudska-arabie-popravila-v-uplynulem-roce-rekordni-pocet-lidi-ve-svete-ale-cisla-poprav-klesaji>